

Српски
Кол. № 2756
С. Д.

СТАМБОЛОВЩИНАТА

ВЪ

МАКЕДОНИЈА

И

НЕЈНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ

Вардарски
Лой Арсов, Пейтар

ВИЕНА

Печатница на Бр. Попови.

1894

СТАМБОЛОВИНАТА

И
ИСТОРИЈА

ВАР. И УНИВ. БИБЛИОТЕКА
"КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
СКОПЈЕ

НАУЧЕН ИНСТИТУТ
ЗА ДАВНОСТАТА ИСТОРИЈА
НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД
СКОПЈЕ

Дел. № 3466/50

41

→ 47

59

→ 58

Всеизвѣстно е, че съ дохождането на властъ. Стамболовъ отвори една дива война срѣцу всичко, което хранише симпатии срѣмо независната му Русия. Въ числото на русофилитѣ влизаше и българското духовенство. Естествено бѣше, щото Стамболовъ да открие огъни и срѣцу духовенството въ българското Княжество. Тази борба, както мнозина отъ читателитѣ знаятъ, трая нѣколко години и се свърши съ подчинеността на бѣлг. духовенство подъ свѣтската властъ на Стамболова. Само славниятъ риевски митрополитъ, Високопреосвещенный Климентъ, докрай стана най-смѣлия борецъ срѣцу домогванията на Стамболова. На и какво можеше да прави духовенството въ борбата съ свѣтската властъ, когато въ рѣцѣтъ на Стамболова бѣха и топове, и жандарми, и въеспилитѣ пари, съ които подкупуване и заплашване сѣднѣтъ. На тази борба между Стамболовата свѣтска властъ и духовенството се дължи многогодишното вдовствуване на епархиитѣ, между които и Софийската: българската столица дълго прѣме стоя безъ митрополитъ, докато най-сетѣ се намѣри единъ, който се хареса Стамболову. При всичката деликатностъ на положението си, Екзарха се принуди да се яви на чело, като духовенъ глава, срѣцу произволитѣ на Стамболова въ княжеството. И така: борбата между свѣтската и духовна властъ въ България бѣше сѣцвѣрѣменно борба между Стамболова и Екзарха.

Побѣдителъ въ своето царство благодарение на грубата сила, Стамболовъ поиска да посегне съ нечестата си рѣка и върху самата Екзархия въ Нариградъ.

Извѣстно е, че чуждитѣ вѣстници, особено австрийскитѣ и английскитѣ, величаеха и величаятъ Стамболова като „български Бисмаркъ“, „балкански Криспи“ и др. ласкави за честолюбивия български Неронъ епитети, които твърдѣ приятно звучатъ на неговото ухо, а същеврѣменно са твърдѣ износни за щедритѣ въ това отношение чужденци. Вслѣдствие тѣзи ласкани отъ страна на заинтересуванитѣ чужденци, Стамболовъ бѣ си помислилъ, че дѣйствително той е повиканъ отъ провидѣнието, да играе ролята на български „Бисмаркъ“. . . .

Славата на Бисмарка се заключава главно въ обединението на нѣмцитѣ подъ Прусия чрѣзъ училищата и училищнитѣ дружества — шулферайнитѣ: така и импровизирания „български Бисмаркъ“ — дивия Стамболовъ на гледъ пожела да постави обединението на българитѣ върху същитѣ основи и срѣдства. Тя е една идея, както виждате, — идея, за която трѣбва да ржкопльщатъ съзнателнитѣ българи. . . . При все това, ние нѣма да ржкопльщимъ на Стамболова, защото българския народъ много по-рано отъ рождението на Стамболова бѣ дошълъ до съзнанието, че само училището е въ състояние да държи моралнитѣ връзки между българитѣ въ всичкитѣ краища на татковината и то е, което най-послѣ ще послужи за постиганне крайната цѣль. И не само не ржкопльщимъ, ами го осмждаме и съ насъ заедно трѣбва да го осмди цѣлия български народъ, особено македонскитѣ българи, защото и въ този свещенъ български идеалъ Стамболовъ примѣси свой егонизъмъ и безумие. Той тиранинъ, който не остави нищо свето за българина неопитнено, за удовлетворение на своята жажда за власть поиска да си послужи и съ училищното дѣло въ Македония. Този блудникъ, който се подигра съ честята, живота и имота на своитѣ съотечественици въ княжеството, поиска да направи същото и съ насъ македонитѣ въ собствената наша татковина-Македония. И намѣриха се низки хора, отъ него изгонени изъ България, които да му услужатъ! Това може да се вижда невѣројатно за читатели, но нека се не чуди:

всичко на този свѣтъ е възможно, още повече у насъ, дѣто хората повече съ шкембетата си мислятъ, та и Къничевъ може да инспекторствува, и Максимъ да владичествува, и Наслѣдниковъ, Сарафовъ, Х. Ивановъ, Рачевъ и др. да директорствуватъ и пр., и пр., а узурпатора Лазаровъ да началничествува. . . .

Увѣренъ въ своето всесилне, Стамболовъ, който има голѣмата слабостъ да идентифицира съ себе си общецѣлгарския идеалъ, испроводи въ Цариградъ известния ретроградъ Лазаровъ, противъ когото въ България бѣ въстанало всичко честно, съ мисия, да отнеме отъ Екзарха учебното дѣло въ Македония, да обърне Уч. Отдѣлъ въ Стамболовски шулферайнъ, та по този начинъ да постигне:

1) личното отмъщение срѣщу Екзарха, който не го оставяше на мира въ княжеството;

2) да прѣкрати службитѣ на емигрантитѣ, които фаворизираше Екзарха;

3) да удовлетвори на ненаситното си властолюбие съ парализиранieto Екзарха, като му отнеме училищата, които, покрай другото, сж свързани съ известни сума, та да се рѣче, че той е „зоркото око“ и „неуморимия стражъ“ на всебългарскитѣ интереси;

4) да антрализира училищната властъ, като се поставятъ такива директори, инспектори, учители и др., които ще бждатъ прѣдани работници за прокарване този принципъ, като се гонятъ всички онии учители, не желаещи да служатъ на чужди за страната интереси за хатѣра на бѣлшоветѣ на иѣкакъвъ си побѣнѣлъ Стамболовъ. Ето тѣзи са главнитѣ точки на програмата, съ които Лазаровъ бѣ натоваренъ отъ свои обожаванъ шефъ.

Четвъртата точка на тази програма ще бжде прѣдмета на статията ни: ще покажемъ употребяванитѣ срѣдства и начини за прокарване на последната програмна точка; ще констатираме слѣдствиата отъ този начинъ на дѣйствиe, отъ което само по себе ще блѣснатъ двѣтѣ голѣми злини, що направи Лазаровъ ресективъ Стамболовъ на учебното дѣло въ Македония: а) ожесточената партизанска борба между общинитѣ,

гражданитѣ и екзархийскитѣ чиновници; б) турание македонскитѣ работи въ зависимость отъ партизанскитѣ борби въ Бѣлгария, което никакъ не е въ интереса на нашата страна, съ своитѣ условия за съществуване и, въ много отношения, съ противоположни интереси, които трѣбва да се ръководятъ отъ хора, що поанаватъ тѣзи условия и цѣлитѣ мѣстнитѣ интереси, а не отъ нѣкой си Лазаровъ или Екзарха съ тѣхнитѣ тайфи, събрани по *личнитѣ кейфове* на тѣзи двѣ македонски „свѣтила“. . . . Този въпросъ е отъ такъва капитална важность, щото тукъ тѣсно е мѣстото за да се разглежда. . . . >

Сега да си дойдемъ на прѣдмета, като прѣдварително хвърлимъ единъ бързъ погледъ и върху първитѣ точки на Лазаровската мисия въ Цариградъ.

Първата точка. Мстителността на Стамболова е известна и на малкитѣ дѣца въ Бѣлгария. Той и съ дивола става ортакъ стига да сполучи въ низкитѣ си страсти. Който е чель редовно в. *Свобода*, добръ трѣбва да помни, съ какви непристойни епитети се редѣше Н. Блаженство, колко пакти биде заплашванъ съ сваляне отъ екзархийския прѣстолъ, на който повече отъ 20 години сѣди и то при най-трудни обстоятелства. Кой не знае, най-послѣ, съ каква жестокость Стамболовъ прѣслѣдва веднажъ . . . навиденитѣ отъ него хора: бѣсилки, застрѣливания, екстернирания, интернирания, торбонѣсѣчии и пр. — това е което хармонира на развалената негова натура. Съ подобни мѣрки искаше това чудовище въ бѣлг. история да си послужки и сръбцу духовния глава на цѣлокупния бѣлг. народъ, като заплашване Екзарха, че ще издаде нѣкой компрометирующа прѣдъ турското правителство екзархови шема и пр. и пр.

Втората точка. Стамболовъ не можеше да прости на Екзарха, който прибирание и даване стужби на емигрантитѣ — и тази именно е най-главната причина за натраиваицето на Лазарова, който, распореджайки се съ финансиалната часть, имаше рѣшающъ гласъ при назначаваицето на екзархийскитѣ чиновници: солунскитѣ бѣлгари, добръ помнятъ сръдгодишното ис-

числене на единъ учитель-емигрантъ, който впрочемъ отпослѣ не се посвѣни да се обърне въ орждие на своя гонителъ; колкото за по-старитѣ негови събратия, тѣхъ нѣмаше нужда да гонятъ, понеже тѣ отдавна бѣха избърсали емигрантската си боя, други пъкъ, които сами се зовѣха емигранти, не бѣха друго, ами прости бѣжанци отъ България поради новия законъ за учителитѣ.

Третята точка. Екстерниране и интерниране на всички по-важни водители на политически партии въ България; бѣсилки и застрѣлвания на политическитѣ прѣстѣпници, — всичко това Стамболовъ правѣше за да нѣма кой да му се бърка въ управлението, та да остане той все и вся въ България. Така и екзарха, който бѣ се осмѣлилъ да закриля екстерниранитѣ, трѣбваше да прѣклони глава прѣдъ този тиранинъ, да отетжни своитѣ права надъ училищата чакъ въ Македония, защото иначе заплашвалъ съ спиране на нѣкои условия, необходими за съществуванieto на Екзархията съ тази задача, за която тя повече служи. Виждайки прѣдъ себе си единъ авантюристически дипломатъ, който не се шегува, ами каквото каже и го прави. Екзарха бѣше принуденъ да отетжни: така може да се извини нашия духовенъ глава, поне имайки прѣдъ видъ онова, което се е извършило прѣдъ нашитѣ очи. Ако пъкъ и нашето любезно Блаженство има нѣкои задкулисни мрачни съглашения, за които има основание да прѣдполагаме, тогава нека за сега да отговори прѣдъ собствената си съвѣсть и прѣдъ Бога, а за на прѣдъ — не е далечъ врѣмето, да видимъ и неговитѣ благи намѣрении. . . .

Ето комедията, що се изигра при настаниването на Лазарова въ Цариградъ: прѣзъ 1892 год. началникъ Стамболовъ испроводи въ Цариградъ своята креатура-Лазарова, безъ да вземе прѣдварително съгласието на Екзарха. П. Блаженство не прие Лазарова. Последния върна се въ София насърденъ. Слѣдъ единъ мѣсець обаче Лазаровъ пакъ се появи въ Екзархията и Блаженството, види се по повлзашителни мѣрки, прие го за началникъ на Уч. Огдѣлъ. Отъ тази дата

Отдѣла взема едно съвсемъ ново положение въ Екзархията: той се обръща въ едно ново самостоятелно учрѣждение, въ което Лазаровъ се распорежда не по инструкциитѣ на Екзарха, както бѣше до тогава, а по инструкциитѣ на свои патронъ, като примѣсва една доза отъ своя гений, който не различава твърдѣ отъ злия гений на Стамболова. Отъ тогава Отдѣла получава и едно съвсемъ ново значение за нашата страна. Отъ тогава, най-послѣ, се захваща и най-широкото приложение на *четвъртата точка* отъ Лазаровската програма, която точка, въ смислеността си, заема първо мѣсто и въ традиционалната програма на Н. Блаженство Носифа I-II. . . .

Когато Лазаровъ се намѣсти въ Уч. Отдѣлъ, стария началникъ на това учрѣждение, Храновъ, заемаше си службата: така щото съ Лазарова тѣ ставаха двама. Нѣмаше какво да правитѣ, освѣнъ да дѣлитѣ службата: Храновъ остана на хозяйствената частъ въ Отдѣла т. е. завеждане на пенсиониитѣ, а Лазаровъ присвои педагогическата частъ, т. е. училищата съ тѣхнитѣ директори, учители и пр.

Не бѣ се минала цѣла година отъ дохожданието на бай Лазарова, когато той исклучи всрѣдъ година единъ учителъ отъ Сол. Гимназия, за когото спомнахме по-горѣ, поради това, че се считаше за съучастникъ въ комплота противъ Стамболова. Това бай Лазаровъ направи за да виуши на подвѣдомственитѣ му учители, особено на онѣзи въ Сол. Гимназия, че той нѣма да се церемони и съ тѣхъ вслучай, че останатъ вѣрши на старитѣ си противостамболовски начала. Силанени отъ тази маневра на Лазарова, Солунскитѣ учители въ единъ мигъ се обърнаха на Стамболови поклонници. И отъ емигранта Наумовъ, който донгѣтъ да се подвизава въ Македония всрѣдъ камника на Стамболова, ето ти единъ прѣвъсходенъ стамболистъ, който не са поирами да се прѣпорѣчи за такъвъ прѣдъ Лазарова: „Ние стамболиститѣ. . .“ Така стана и съ останалитѣ учители, отъ които слѣдующата година Лазаровъ образува една прѣвъсходна шайка, на чело на която постави емигранта Къличевъ.

И така, отъ бивните емигранти — Стамболови противници — Лазаровъ образува една Стамболвско — Лазаровска чета въ Македония. Въ тази чета влизаха почти всички Солунски учители и управителитъ въ по-важните градове, като Битоля, Скопје и др. За нравствената стойностъ на тѣзи търговци съ идеи оставаме да се произнесе публиката, а ние ще поискаме една по-иная смѣтка отъ тази джакатайска орда. Но това малко по-сетнѣ. Сега да се посремѣ върху първите дѣла на Лазарова. За да се запознае съ новото си царство, слѣдъ дадения страхъ на учителитъ, Лазаровъ прѣдирне една обиколка до Солунъ, Битоли и др. Главната цѣль на тази обиколка бѣше, да привърже къмъ себе си директоритъ и учителитъ, като съвѣтваше първитъ да се отнасятъ за всичко лично до него. Лазаровъ още се намираше по обиколка, когато Храновъ въ Цариградъ биде изненадѣнъ съ писма адресувани до новия му колега. Храновъ не може да прѣнесе противната агитация на другаря си, та, въ простота си, зема та искрѣва всички адресувани до Лазарова писма. Като се върна Лазаровъ въ Цариградъ, захваща се нова распрѣ между него и Хранова. Въсползуванъ отъ това, Екзарха испровежда окръжно до Общинитъ и директоритъ, че кореспонденцията било за църковни, било за училищни работи адресирва се до него. Лазаровъ обаче нѣмаше защо да скърби за тази си официална загуба, защото той бѣ си уредилъ вече работата чисто по приятелски: официалната кореспонденция си вървѣше прѣзъ официалния каналъ, а кореспонденцията, която съдржаше инструкции и доноси вървѣше си чрѣзъ приятелитъ, като Къличевъ, Наслѣдниковъ и др., които отъ своя страна си имаха свои приятели. Лазаровъ въ време на обиколката си не скри и това, че Уч. Отдѣлъ се намира подъ неговото *прямо* началство и не зависи отъ Дух. Отдѣлъ, дѣто си заповѣдва Екзарха. Тази проповѣдь е чулъ отъ устата на Лазарова и шунци тѣзи редове.

Така се захвана борбата между Екзарха и Лазарова въ Цариградъ, която не закжси да се прѣнесе изъ цѣлата страна.

И така: борбата между свѣтската и духовна власть, която подкачи Стамболовъ въ княжеството, съ назначението на Лазарова въ Цариградъ, се прѣнесе въ Македония.

Лазаровъ не можеше да се смири, докато Храмовъ му се мѣстше въ управлението. Той искаше всичко да заграби въ ржцѣтъ си и тогава да даде пълненъ просторъ на „широкитѣ планове“. Тази щастлива минута дойде въ началото на миналата ⁹³/₉₄ уч. год., когато Храмова пенсионираха. Лазаровъ вече става въ пълната смисълъ на думата господаръ на Отдѣла, като дава пълненъ просторъ на лукави инспектори, прѣдатели директори и развратни учители, които създадоха цѣла епоха и ще останатъ пословични въ страната ни съ своитѣ интриги, прѣдательства, беззакония и развратъ. . . .

Прочее, въ Цариградъ имаше двѣ власти, които се гонятъ: духовна и свѣтска. Началника на първата власть е Екзарха, а на втората — Лазаровъ. Тази борба „на атоветѣ“ е прѣнесена въ цѣлата провинция: и Лазаровъ и Екзарха се стремятъ да печелитъ съпартизани въ Македония между общинитѣ, общинскитѣ прѣдседатели, владциитѣ, директоритѣ, учителитѣ и гражданитѣ. Ето дѣ е ключа на лютата борба между всички тѣзи разноцветни български елементи въ Македония, които по настоящемъ прѣдставлява жива картина на хаотическата първобитна борба между природнитѣ стихии. Рибата отъ главата смърди. И докато тази глава не прѣтърпи коренни операции, работитѣ у насъ сѣ ще смърдатъ, като привличатъ чуждитѣ пропаганди върху иначе хубавата наша Македония. . . .

Партизани на Лазарова са отъ него плащанитѣ директори, учители, заинтересувани граждани вродѣ субсидирани книжари, пенсионски комисари, нѣкой банкеръ, нѣкой прѣдприемачъ; а партизани на Екзарха са общинитѣ съ тѣхнитѣ прѣдседатели и владци, както и незаинтересуванитѣ граждани, които, въ новечето

случаи, благоговѣятъ прѣдъ Екзарха, защото той не е можалъ да грѣши!

Нѣма съмнение, че това расирѣдѣление на интелегентнитѣ сили въ Македония на Екзархисти и Лазаровисти е само приблизително, защото има учители и директори, които държатъ страната на Екзарха, както се намиратъ и прѣдсѣдатели на общини, даже владци, пѣкъ и нѣкоя община, които отъ неразбранщина или частни интереси подкреиватъ Лазарова и то благодарение на голѣмитѣ суми и скъпоплатанитѣ агитатори отъ страна на Лазарова. Но послѣднитѣ прѣплитающии елементи са исключения, които не бъркатъ на главната класификация, че: Общинитѣ съ своитѣ прѣдсѣдатели са партизани на Екзарха, и учил. управления съ учителитѣ са партизани на Лазарова.

Проницателния читателъ трѣбва да е забѣлѣзвалъ и друго едно обстоятелство въ тази класификация на македонскитѣ дѣители, а именно, че тѣ се групиратъ около Екзарха, или Лазарова не защото послѣднитѣ са прѣдставители на противоположни идеали, ами просто за това, че единитѣ са подъ вѣдомостъта на Екзарха, а другитѣ — подъ Лазарова. Съ други думи: расирѣдѣлението на нашата тази божие интелегенция е поставено върху материалистически основи. Естествено е, че при такива условия ще печели онзи, що располага съ *материалта* — паритѣ. Съ паритѣ располага Лазаровъ: ето защо почти всички онѣзи, които иматъ материални, парични вѣзки въобще съ Екзархията подържатъ Лазарова.

Ине нарекохме послѣдователитѣ на Лазарова — партия. Тукъ ще се признаемъ, че това направихме за по-голѣма яснотъ на излаганитѣ нѣща, а то въ смисленостъ Лазаровъ нѣма никаква партия въ Македония, защото да плащанѣ на хората за да те послѣдватъ — това още не е партия. Послѣдователитѣ на Лазарова са учителитѣ, въобще чиновницитѣ по учебното дѣло, които обожаватъ Лазарова, докато имъ плаща и имъ новинава заплатитѣ спорѣдъ прѣданността имъ сирѣмъ неговата личностъ. Нека Лазаровъ располага съ материалнитѣ средства на Екзарха и ще ще ви-

димъ, колко пари струва този господинъ (това врѣме, чини ни се, е дошло). Колкото се отнася до успѣха му между гражданитѣ — той е съвсемъ съмнителенъ: да спечелишъ на твоя страна единъ книжаръ чрѣзъ субсидии, алъби-вершигъ и чрѣзъ едно езуитско налаганне неговитѣ издания въ всички български училища въ Македония; — единъ банкеръ, който има по 300 — 400 лири годишенъ приходъ; — нѣколцина прѣдприемачи за разни нужди на пансионитѣ; — нѣколцина отъ пансионската комисиия, като гждѣличканитѣ тѣхното морално и *материално* честолюбие съ запазването имъ, противъ всички закони, по цѣли 3 години въ комисията; — всичко това не е печалба, а елементи за развращение на гражданитѣ, народа. Нека Лазаровъ покаже, че успѣха му между гражданитѣ е по-голямъ, даже слѣдъ толкова материални жертви, слѣдъ една силна агитация, която се водѣне и още продължава, — нека, казваме, той да посочи нѣколцина незаинтересувани и свѣтни граждани, които го послѣдовагъ, и ние ще му речемъ: аферимъ!

При такъво безпачвено положение между гражданитѣ, между самия народъ, Лазаровъ трѣбваше да си създаде почвата, защото иначе той виждане, че неговото стоенъе въ Цариградъ било би не само неустойчиво, но и безполезно, би зависѣло отъ каприза на Екзарха, който, вслучай, че излѣзе отъ търпение съ една само заповѣдь, може да го натири изъ Цариградъ. Лазаровъ не губѣше куража. Напротивъ: той бѣше въ въехищение отъ бързия си успѣхъ. Защото, благодарение на удвоенитѣ и утроенитѣ „левчини со торбички“, той вхатрѣ въ една обиколка накара да илюватъ на принципитѣ си хора, които иматъ прѣтенция, да илениставатъ младото поколение, хора, които се самооболщаватъ, че са новикани да ръководятъ младата интелегенция въ Македония, та Лазаровъ се надѣваше, че тѣзи измѣнници ще могатъ да образуватъ съмнителици и между гражданитѣ, толкосъ по вече, че Лазаровъ не само обърна съ краката нагорѣ принципитѣ на бащинитѣ емигранти, ами той успѣ да образува, както и на друго мѣсто спомѣлахме, отъ

тѣзи господа една най-прѣдина къмъ себе си дружина, подобна на Чингиз-хановитѣ орди. Ние наричаме Лазаровската „партия“ — Чингиз-ханова орда, а това ще видятъ сами читателитѣ отъ срѣдствата, съ които тази орда си служеше и си служи въ всичкитѣ свои дѣйствиа за прокарвани на Лазаровщината. Въ това отношение най-много помогна Лазарову извѣстния сладко-ду-но-хитро-лукавъ инспекторъ Кжичевъ, най-големия македонофобъ, който не веднажъ е докачалъ честолюбието на македонца съ фразитѣ: „ние ви хранимъ!“ и пр., и който благодарение на шарлатанскитѣ му *пжтониси*, за които готвимъ специална оцѣнка, бѣ си спечелилъ извѣстность и добро име между нѣкои, които не бѣха имали случай по-отблизо да познаятъ както „пжтониситѣ“ му, той и неговата езуитска и вампирясала душа.

Организирана веднажъ тази орда, не по официаленъ редъ, както прилича на едно официално учрѣдени, какъвто е Уч. Отдѣлъ (Лазаровъ почти нищо не върши самъ така, щото Отдѣла не е само въ Цариградъ . . .), а просто и чисто по приятелство, както у арнаутитѣ, — тази сбирщина отъ всевъзможни крайни и безчестни елементи трѣбваше да се внесе въ борба, за да печели партизани между гражданитѣ и Екзархийскитѣ чиновници, да заграби училищата въ Македония и съ това да се услужи на Стамболовата експлоататорска мисль.

Всичко, що неодобрява новия курсъ на учебното дѣло въ Македония, трѣбваше да прѣклони глава прѣдъ това хунско нашествие на щастливитѣ синове на балканската Прусия . . . Хай да видимъ, що ще стане: Сърбия — Пиемонтъ балкански, България — балканска Прусия, македонцитѣ . . . „сепаратисти“! . . . Радуйте се, послѣдователи на пророка! . . .

Мѣстнитѣ учители, бидейки най-заинтересувани, не можейки да глѣдатъ, какъ вчерашнитѣ брати, днесъ се подиграватъ съ смѣбата на татковината имъ, въобщо исказаха своя протестъ срѣщу постыжкитѣ на Отдѣла; тѣ явно говорѣха, че учебното дѣло въ Македония Лазаровъ го искара отъ правия пътъ и го тика

къмъ пропастъта — че то се е обърнало въ поле, дѣто ставатъ въпиоци неправди, — че то само отвънъ изгледъта здраво, а въ сжщностъ се заразява отъ най-лоша болѣсть, — че не бива да се правятъ помощи съ цѣлъ да се печалятъ партизани, защото се развращаватъ общинитѣ, та за една врѣменна печалба се прави прѣдателство спрѣмо дѣлото, — че трѣбва да се работи така, щото общинитѣ полека-лека сами да подържатъ училищата и да се дава прѣднина на мѣстната интелигенция, отъ срѣдата на която да се избиратъ и учители, и директори, и архимандрити, и владици и пр, и пр., — че училищата, съедна дума, както са поставени сега, нѣматъ прѣдъ видъ интереситѣ на тази страна, за която на гледъ сжществуватъ. Тѣзи протестации обаче нѣмаха общъ характеръ; тѣ се проявяваха по-силно или по-слабо накъ мѣжду учителитѣ и то най-вече въ Солунъ, сѣнитѣ въ учит. сѣвѣтъ при сближаването съ директора, рѣдко работата отиваше до Цариградъ, а гражданитѣ почти не подозираха за сжществуващата опасностъ за училищата, както и за разногласията на учителитѣ. Така се прѣкара година и полъ врѣме, прѣзъ което въ Отдѣла гонѣха се Храновъ съ Лазарова, докато послѣдния испржи първия, като то пенсионира въ началото на миналата 1893/94 у. година. Бидейки въ апогеата на своята сила, Лазаровъ прѣзъ сжщата година намисли да прѣдприеме по-рѣшителна атака, като обърна лаконитѣ си погледи къмъ Солунъ и Битоля, но главно — Солунъ. Но тази причина учителитѣ-македонци при Сол. гимназия, които осжждаха поведението на Отдѣла бидоха прогласени отъ Кжичева за *сепаратисти* (*отѣпници*) и по такъвъ начинъ бидоха прѣмѣстени отъ Солунъ, щото тѣ трѣбваше да си подадатъ оставкитѣ както и направиха. Една малка бѣлѣжка: Стамболовъ, когато искаше да съсипе нѣкого отъ противницитѣ си обвиняваше го въ русофилство, опасностъ отъ Русия; Лазаровъ нѣкъ, неговата креатура, когато иска да се отърве отъ нѣкой по-сѣвѣстенъ учитель, чрѣзъ устата на Кжичева и цѣлата джакатайска команда грѣмитъ той е сепаратистъ, опасностъ отъ расцѣпление на

българския народъ!“ . . . 70 патриоти, патриоти! не е ли това чиста Стамболовщина, прѣнесена въ Македония? Е, да, но Стамболовщината падна на мѣсторождението си, несъмнѣнно е, че тя ще се срути и у насъ — кждѣ ще се денете тогава? . . .

Въ замѣна на прѣмѣстенитѣ отъ Солунъ петима „сепаратисти“: Цоневъ, Х. Николовъ, Баласчевъ, Машевъ и дякона Никодимъ, — Лазаровъ испроводи 10 души нови учители, та заедно съ старитѣ направиха сумата 20 прѣподаватели само за гимназията и двата педагогически курса; повечето отъ новитѣ учители бѣха бивши ученици на Лазарова, или пѣкъ испитвани отъ него хора прѣзъ врѣмето на неговото инспекторуване изъ България и обшколкитѣ му по Македония.

Тази сбирщина отъ всевъзможни доктори и кандидати на разни науки трѣбваше да ръководи идниъ авторитетенъ човѣкъ, който да има какво да покаже отъ миналото си, за да държи въ респектъ дружината. За такъвъ се избра въ София г. Сарафовъ, роднина на Стамболова, както казватъ. Сарафовъ бѣше политически противникъ на Стамболова, но финансовата болестъ, която немилостиво бѣ обладала Сарафова и страхътъ отъ други по-радикални мѣрки, които Стамболовъ упражняваше срѣщу онѣзи, що не го слушатъ, — тѣзи двѣ причини накараха и този бившиъ министъръ да фалира съ принципитѣ си, на за хатѣра на 5-тѣ стотинѣ да дойде въ Солунъ сѣ отъ патриотизъмъ. . . .

Независимо отъ всичко това, на Сарафова се възлагаха голѣми надежди отъ двѣтѣ страни въ Солунъ: единитѣ имайки прѣдъ видъ миналото на Сарафова, при всичкитѣ му ангажменти вѣрваха, че той мѣма поне да бѣде краенъ, та ще се дойде до едно изглаждане на Солунскитѣ народни работи; а другитѣ, Лазаровиститѣ, т. е. прѣимуцествено учителитѣ очакваха го като тѣхенъ, но сѣ пакъ съ известна резерва, поради която оставиха му като менторъ Кличева, който слѣдъ като свѣрши своята мисия, турайки Сарафова въ конфликтъ съ Общината, кждѣ Коледа замина за Цариградъ, като остави на мѣстото си цинцарина На-

умовъ. Още първите дни видъ се, че Сарафовъ не е онзи Сарафовъ, когото очакваха. Той отмахъ влѣзе въ конфликтъ съ Общината по въпроса за комисията и лани за първъ пѣтъ, въ блаженното врѣме на много-очаквания Сарафовъ, една пансионска комисия работи въ продължение на *дѣв* години, въпрѣки всички екзархийски правилници; тази година този комисийски въпросъ още се продължава и става още по-беззаконенъ: Сарафовъ по единъ чистъ инатъ не признава новоизначената отъ Общината комисия, а продължава съ една 2-членна, вмѣсто 4-членна, комисия да кара пансионските работи. Сарафовъ е едно чудовище по този въпросъ! Даже си е позволилъ този окаинъ бивши министъръ да търси по магазинѣ изъ Солунъ хора за да допълни осакатената си комисия. . . .

O tempo, o mores! Ами що да кажемъ за ония двѣ мекерета на Сарафова, които съ скандалозното си оставанье въ комисията и по волята на Сарафова, подпомагатъ да тѣче този Сарафовъ правата на Общината? Тѣзи кжсоумни човѣчета, заблуждавани отъ Сарафова, на когото тѣ никога не ще разбератъ тайните планове, — мислятъ си, горкитѣ, че си отмъщаватъ на личноститѣ, които правятъ настоящата Община, та мислейки така г. Мацановъ и бай Панчевъ, никога не имъ е дошло на умъ, че тѣ си „отмъщаватъ“ на Общината, въ която утрѣ могатъ да бждатъ избрани за членове, и слѣдователно тѣзи господиновци отмъщаватъ сами на себе си. Ето туй се казва кжсоумие, което експлоатиратъ даже глупци като Сарафова, та за това работитѣ ни напредватъ — рачешки. Сарафовъ не върши всичко по свой акълъ — така му заповѣдватъ отъ другадѣ, та не само при тѣзи, но и при кои да са общинари, тѣзи наши „доброжелатели“ ще гледатъ да отнематъ правата на нашитѣ общини. Помнете думитѣ ни. Свѣстете се!

Подиръ стълкновението на Сарафова съ Общината, дохождатъ траги-комедитѣ съ управлението на дѣвическата гимназия и пансионъ. Тука Сарафовъ издѣлва всичката си безираственостъ. Не би повѣрилъ човѣкъ за всичко, що се извърши въ дѣвически пан-

сионъ и гимназията, назначението на която да е дава ужъ примѣрно въспитание на женската младежъ въ Македония и да отпуца характерни и честни въспитателки за провинцията. И това заведение не се поизади отъ всеразрушаващата Стамболовщина, на която наличния прѣдставителъ въ Солунъ стана бай Сарафовъ! Ще раскажемъ такива факти, отъ които космитѣ на читателя ще настърхнатъ.

Щомъ пристигна въ Солунъ, бай Сарафовъ напечата си бланки, въ които се прѣдстави като Директоръ на мъжката гимназия и *ржководителъ* на другитѣ български училища. Намѣри се обаче едно лице, което не призна Сарафова за ржководителъ надъ повѣреното му училище — това бѣше г. Пундевъ, директора на дѣвическата гимназия, който, имайки си черно на бѣло, не искаше да знае за никакви ржководители. Подиръ стана нужда да се питатъ по този въпросъ отъ Цариградъ и Лазаровъ побърза да отговори, че Пундевъ си е директоръ на дѣвическата гимназия съ ежшитѣ права, съ каквито Сарафовъ си директорува на мъжката гимназия. Разбира се, че Лазаровъ си имаше други смѣтки — твърдѣ не му бѣше по волята назначаванието на Сарафова за директоръ въ Солунъ, та нѣколко нѣти прѣзъ миналата година той срѣза Сарафова по 3-4 въпроса. Причинитѣ на съперничеството между Лазарова и Сарафова ще види читателя по-нататъкъ по-ясно.

Не можейки само чрѣзъ едни бланки да подчини подъ себе си Пундева, Сарафовъ тогава даде ходъ на подземнитѣ си интриги; въ това дѣло му помогнаха Дръ Панчевъ, Гановъ, Тошевъ и други учители отъ мъжката гимназия, които бѣха взели часове въ дѣвическата доброволно. Много „помогна“ на Сарафова и една учителка, на име Вербичка, която даваше и *частни уроци* по френски езикъ на *Сарафовитѣ дѣца у дома му*, и които единъ прѣкрасенъ день скарна се съ Пундева и тази сирота цаннува му слѣдующитѣ думици: *Ти си парцалъ . . .*, които били чути отъ ученичкитѣ. Кой знае! ама у насъ всички вѣрватъ, че този акълъ е даденъ на бѣлната Верба Димитрова отъ

г. Сарафова или направо, или пъкъ чрѣзъ кравата му която твърдѣ обича да се бърка въ работитѣ на мѣжа си. Разбира се, че нещастната Верба биде уволнена всрѣдъ година, което не малко жегна Сарафова, защото той очакваше съвсемъ друго, за което се помѣчи да изврати факта. И тукъ Лазаровъ даде на Сарафова единъ хапъ, който трѣбваше да се прѣгълтне, макаръ че идѣше отъ нѣкогашния нему подчиненъ чиновникъ. Казваме, Сарафовъ изеде горкия хапъ, не защото не му се падане, ами че тази справедливостъ отъ страна на Лазарова си има съвсемъ други мотиви — съперничеството. Сарафовъ обаче не се отчая: слѣдъ аферата на Верба, той повдигна въпросъ за хоспитирванието на учителитѣ, които доброволно бѣха зели часове въ дѣвическата гимназия; подбуди учителитѣ да не допуцатъ Пундева, вслучай че доде да ги хоспитирва, вслѣдствие на което нѣкои отъ учителитѣ, между които и „дълбокоучения“ Д-ръ Панчевъ, прѣдъ ученичкитѣ въ класа изявиватъ своето незадоволство срѣмо Пундева. Куриозни са мотивитѣ които този Д-ръ привеждаше противъ хоспитирванието на Пундева: ние басъ държимъ, че Панчевъ, който по този случай искаше самъ себе си да прѣпорѣчи за канцлетѣ по историята, смѣсва наукитѣ съ приказкитѣ а ловенъе патица. . . . За да се групиратъ обаче всички осъмъ учители срѣцу Пундева, Сарафовъ повика останалитѣ, като казване на всѣки отдѣлно, че всичи негови колеги въ дѣвич. гимназия не приематъ да ги хоспитирва Пундевъ и му искаше миѣноето: какъ мисли той по този въпросъ? солиденъ ли е съ дургаритѣ си? Това, както виждате, бѣше агитация. Мнозина отъ учителитѣ бидоха изненадани отъ самото съществуване на въпроса, които тѣ научиха за пръвъ пѣтъ отъ Сарафова. Съборканитѣ учители намиратъ се въ небрано: едни му отговаритѣ, че за тѣхъ безразлично е, кой ще ги хоспитирва, защото не даватъ нѣкое особено значение на хоспитирванието, и че, ако този въпросъ е толкова важенъ, щото трѣбва да се повдигне, тѣ нѣматъ нищо противъ, ако прѣстане Пундевъ да ги хоспитирва, но че въ всѣки слу-

чай този въпросъ е неясенъ за тѣхъ: други се съгласяватъ съ своя директоръ, въ когото виждатъ свой защитникъ срѣщу хоспитирванята! . . . Намѣрилъ се е единъ, който отговорилъ отрицателно на Сарафовото желание. Както и да е, но бай Сарафовъ прави единъ капиталъ въ своя полза отъ тѣзи отговори и подиръ обѣдъ пише едно писмо до Пундева, въ което му казва да прѣстане да хоспитирва подвѣдомственитѣ му учители, за да се избѣгнѣлъ скандала, като прибава, че това са заявили самитѣ учители. Пундевъ погледна недовѣрчиво на Сарафовото писмо, та и той попита учителитѣ, истина ли е, че не желаятъ да ги хоспитирва? Излѣзе, че трима не желаятъ, двама отговарятъ уклончиво и трима желаятъ. Тогава още една агитация противъ Пундева: тримата не желающа, побудени отъ Сарафова, написватъ едно прошение до Сарафова, което Гановъ поднасяше да го подпишатъ чакъ учителкитѣ при дѣвич. гимназия, и което горѣдолѣ съдържаше слѣдующитѣ точки: „ние не признаваме за директоръ Пундева, а Сарафова, който е назначенъ за такъвъ и на дѣвич. гимназия“; Пундевъ стои по-долѣ отъ гасъ по образование, за това не го приемаме да ни хоспитирва“; „ние отидохме въ дѣвич. гимназия съ условие да не ни хоспитирва Пундевъ“; „друга е работата, ако Сарафовъ иска да ни хоспитирва“.

1) Сарафова самъ Лазаровъ не призна за директоръ на дѣвич. гимназия;

2) не е вѣрно, че „Пундевъ стои по-долѣ по образование“, защото това прошение се поднасяше и на гимназистки учители, а Пундевъ преподаваше въ VI-й класъ;

3) подъ никакви условия учителитѣ не бѣха отишли въ дѣвич. гимназия;

А 4-та точка съдържаше тенденцията, да завладѣе Сарафовъ дѣвич. гимназия.

Това прошение, съдържанието на което е цѣло фалшиво, не искаше да го подпише даже единъ отъ тѣхнитѣ хора, г. Бадевъ, човѣкъ съ добра душа, но нескривена отсѣти, защото го мързи да мисли. Ста-

нала е тази интересна сцена, която ни разказва оче-видецъ: въ учителската стая на м. гимназия Гановъ подава прощението да го подпише Бадевъ: последния чете прощението и въ туй време влиза Сарафовъ, къмъ когото бай Бадевъ отправя този въпросъ: „ами, г. Директоре, трѣбва ли и азъ да подписвамъ туй прошение — нали азъ Ви казахъ устно, че съмъ съгласенъ?“ — Сарафовъ, речервѣнъ като ракъ, избѣгва отъ учит. стая, а въ туй време Гановъ грабна прощението и нарича Бадева: дуракъ! . . . Сиромаха Бадевъ не е искалъ да удари поше мухура си подъ единъ фалшивъ актъ. . .

На другия денъ пакъ въ учит. стая ставаше слѣдущия разговоръ между двама учителя, отъ които единия бѣше киръ Бадевъ:

Бадевъ пита: — Подписа ли ти прощението?

Другия учителъ: — Не. Ами ти?

— Азъ го подписахъ.

— Какъ ти е поваляла съвестта да туришъ подписа си подъ такъва бѣлвоуч?

— А бе, подписаха го иѣкои други, нѣкъ и азъ не искахъ да прави изключение — знаешъ, за другарство го подписахъ.

— Азъ не искамъ другарството на подобни хора...

— Ехъ, тсва стана: здравіе му кажи. . .

Това прошение подписаха петима учителя срѣщу трима, които го отблъсваха. Туй ооаче не поирѣчи на Сарафова, да телеграфира Лазарову, че *всички* учители, които доброволно са приели часове въ дѣшч. гимназия, не приматъ да ги хоспитирва Пундевъ.

Лазаровъ тогава телеграфически заповѣда на Пундевъ да спре хоспитирването до второ распореждане. Тази половинъ сполука на Сарафова се постигна съ най-безправствени срѣдства, както вижда читатели.

Разбира се, че Сарафовъ не можеше да се задоволи съ тази съмнителна постъпка, толкосъ повече, че Пундевъ държеше страната на Общината и се считаше въ колото на нареченитъ „сенаратисти“, та въ неговото съенивание Сарафовъ ниждаше много иѣщо. И ако лани Пундевъ се додържа докрай живо и здраво

— това се дължи на съперничеството между Лазарова и Сарафова, което Сарафовъ добръ виждаше. Ето защо Сарафовъ се завзе съ всичкитѣ си сили самъ да си проправи пътъ въ Солунъ, подобно на едновременния неговъ прѣдшественикъ — Начева; ето защо той дѣйствуваше противъ Пундевъ въ всички направления; ето защо Сарафовъ не остави нищо високохарактерната началница на дѣвическия пансионъ, г-жа Попова, нищо надзирателкитѣ, нищо, о врѣме! невиннитѣ ученички, честта на които за Сарафова не струваше нищо пари, стига да може той прѣзъ тази честъ да помине къмъ властолюбивата си цѣль!

Тѣй като хозайствената частъ на пансионитѣ е повѣрена отъ Отдѣла на Директора на мъжката гимназия, Сарафовъ имаше свободенъ достъпъ въ дѣвическия пансионъ. Види се, Сарафовъ има твърдѣ повърхностни понятия за жената, та като самоцѣль е правилъ опити, за да подѣйствува съ приятната си вънкашностъ върху въжното женско сърце. . . Ето каква сцена е разыгралъ този донъ-жуанъ въ началото на годината: поръчила да се приготви и за него вечеря въ пансиона; вечерята, като се прѣбирава на полу-пизниъ, засуква мустацикитѣ си, поиротига се, като. . . . и отправа този безочливъ въпросъ къмъ надзирателкитѣ: „нали съмъ красивъ? ха-ха-ха“. . . Но беззавестния Сарафовъ е забравилъ, че се намира прѣдъ българката Попова, която му е дала да разбере, че нему още хиляда години трѣбватъ, за да я постигне било по чистостъ и характеръ, било по умъ. Попова прѣзре Сарафова отъ този моментъ, като не искаше да му чуе името. Добръ, но този „грѣхъ“ на Попова цѣла година трѣбваше да отплати дѣвическия пансионъ. Явивагъ на Сарафова, че трѣба да се постелятъ студеникитѣ стани съ кече: той имъ прѣпоръчи мукава, съ която да затикнатъ дупкикитѣ. Това — да рѣчемъ — не есе: икономии! Ами съ кой акълъ Сарафова си позволи да закачи и невинността на нещастнитѣ пансионерки? Знае ли Сарафовъ, че на друго мѣсто и при обстоятелства биха го раскъсали на парчета за безобразията, които самъ той допусна миналата година

въ дѣвическия пансионъ и гимназията, само и само да кажатъ хората, че Попова и Пундевъ не са кадърни да държатъ необходимия редъ въ тѣзи заведения, и че е потребна неговата ръка? О подлостъ, о низостъ Сарафуска! И това чудовище е било иѣкога въ мѣтните врѣмена министръ въ България! . . .

Всички солунски българи много добръ знаятъ отношението на Сарафова спрямо Ганова. Това безумно кречетало, което на 30-годишната си възраст е останало безъ зжби, благодарение на развратния пантански животъ, служеше на Сарафова като едно паленце. На това паленце доста бѣше да даде своята заповѣдь Сарафовъ и то готово бѣше муцуната си да смаже, за да услужи на своя господарь. Но заповѣдали му Сарафовъ да мирува, то си свиване опашката и не шаваше, както е случая, когато Пундевъ натисна Сарафова, да го посябере, понеже има факти на ржцѣ, които го каратъ съ шамари да истика Ганова отъ дѣвическата гимназия.

Та това, паленце, прочутия Христо Гановъ, който, благодарение на масалитѣ си, бѣ сполучилъ да се доближи чрѣзъ веселия синъ до една първа българска фамилия, — тези Гановъ почти ката вечеръ посѣщаваше пансиона и тамъ прѣдъ очитѣ на всички пансионерки водѣше любовъ съ дѣще рята-ученичка на сноменатата фамилия. Началницата Попова иѣколко пѣти просто исижждане това паленце, ругаеше го, хиляда пѣти заиваване право, или кѣсвело на Сарафова устно и писмено. А Сарафовъ краснорѣчиво мълчеше, като че ли всичко това се вършеше иѣидѣ въ Китай не отъ неговъ чиновникъ. Даже повече: чрѣзъ сестратата учителя Тошевъ, тѣсенъ приятель на Ганова и второто нѣе на Сарафова, Гановчето е испращало своитѣ любовни писма, които едвѣмъ въ края на годината намѣриха се въ сандѣка на трета ученичка . . . Любовнитѣ сцени се продължаваха и въ дѣвическата гимназия прѣдъ всички. . . .

Сарафовъ всичко това знаеше, всичко това търѣше . . . що казвамъ! той още го подпомагаше, като, при това, хвалѣше Ганова на дѣво и на дѣсно, защото

пъкъ Гановъ, отъ своя страна, като циганка подигаше Сарафова прѣдъ когото свѣрне, като не се свѣнѣше да измислюва пирамидални лъжи, наур.: че Сарафовъ билъ много богатъ и минавалъ за пѣрвъ финансистъ въ България; че него са камили за министъръ, но той не приелъ; че Сарафовъ ималъ познанство съ всички консули въ Солунъ. . . а на акта трѣбваше да имъ се прѣпоръчва, че е: La Directeur! . . . и пр. и пр.

Ганову никой не вѣрваше, но нему толку му чинѣше, а Сарафову сѣ приятно бѣше да има нѣкой да го хвали.

Освѣнъ горѣщото желание да се прогласи несъстоятелно управлението на дѣвическия пансионъ и гимназията, Сарафовъ частно и Уч. Отдѣлъ въобще, на който така сжщо нѣколко нѣти бидоха съобщени безобразията на Ганова и директора Сарафовъ, гонѣха и друга цѣль, като оставиха тенеке суратлията Гановъ да развратничи прѣдъ ученичкитѣ. Тази цѣль влиза вече въ висшиятѣ принципи на Отдѣла. Да се обяснимъ. Известно е отъ историята, че, когато на западъ се появи протестанството, единъ фанатиченъ католикъ, Лойола, основа езунтско дружество, което съ простени и не простени срѣдства да се борн срѣцу напѣрѣдничавото протестанство.

Една отъ главнитѣ точки на езунтския уставъ, който държеха тайно дори до началото на миналото столѣтие, гласѣше, че *красивитѣ езунти ще се възхвзатъ за възпитатели на княжескитѣ фамилии и богатшиктѣ, та чрѣзъ своята възпитаностъ да могатъ влиа на нѣкити полъ.*

Този пунктъ отъ езунтската програма въсериеха го и българскитѣ езунти у насъ, като го видоизмѣниха така: чрѣзъ женидби да се привлѣчатъ по-пѣрвитѣ български фамилии въ Солунъ и по възможностъ изъ провинцията. Ето защо некадърния Тошевъ, противъ когото са се бунтували ученичкитѣ, лани гетърдисаха го въ Солунъ; същото е съ натрачения Рачевъ, и съ Скопския инспекторъ Стояновъ. Ето защо лани триста позѣ риннаха, докато сторатъ дѣлтѣ свад-

би въ Солунъ, като не се спираха прѣдъ никакви срѣдства за да похвалятъ кандидатитѣ . . . ? Защото Сарафовъ и Кжичевъ ставаха кумове! А родинството всѣки знае какъ влияе върху проститѣ и старитѣ хора у насъ. Ето защо, най-послѣ, се правѣха всички улеснения на Ганова, като го похваляваха чакъ въ в. *Свобода* за глупавата му контра сказка *за водата*, слѣдъ свършгька на която Сарафовъ на всеуслышание нарече Ганова *молодецъ* (!). „Молодецъ Гановъ!“ — да, защото и тукъ се криеше едно износно за Сарафова кумство, съ което бѣха станали цѣли четири *свѣсени брака*, задъ които стоеха още четири първи фамилии въ Солунъ, а това било би цѣло общество, върѣдъ което би се исправилъ на краката си безпочвения Сарафовъ. — Какви ли не оскърбителни за прѣдметното момиче и фамилията, а износни за Ганова приказки нарочно се пускаха въ ходъ, само да стане невъзможно оженването му съ другиго! . . . Но всичко отиде по вѣтъра . . . Гановъ си показа рогата и си остана пакъ Гановъ. Когато работата споредъ него и С-ѣе изглеждане, че ще има добъръ край, Гановъ направи такъво безобразие, което не го хваща печатъ . . . И курьозното е, че когато цѣлъ свѣтъ се погнуси отъ Ганова, Сарафовъ още продължаваше да го защищава . . . А въ какво се бѣ залюбилъ Сарафовъ: дали въ прѣподавателскитѣ способности, или въ ума му? или пъкъ искаше Сарафовъ да се постави *надъ* общото мнѣние, което бѣ възнегодувало и противъ него, и противъ неокачествения лъжецъ и развратникъ Ганова. Тошева, противъ строиника на свадбитѣ потайния цинцарникъ Наумовъ, девиза на когото е лицемернето, и който, подобно на Кандиларова, чрѣзъ своитѣ курсисти стреми се да създаде цѣло поколение лицемѣри, хитреци, или, както у насъ ги наричатъ, съ общо име — *гяволн*. И знаете ли, че тѣзи *гяволн* са оврѣделени за селски учители у насъ? Знаете ли, че на тѣхъ е възложено нравственото повдигане на нашия деморализиранъ отъ фанариотството селининъ, у когото не е останало ни вѣра, ни законъ, нито пъкъ нравственностъ? Не Наумови креатури, не

дјаволи, а хора съ честенъ, твърдъ, постоянъ, откровенъ и праволинеенъ характеръ. — такива хора ще могатъ излѣзе побѣдители въ неравната борба съ порока, — само твърдитѣ и отворени характери ще изнесатъ на рамената си нашия народъ изъ проиастъта, въ която е тикнатъ. Нека знаятъ колкото щатъ методи и фребелови играчки, липсува ли имъ солидно възпитание, а шитѣ курсисти ще си останатъ бесполезни буквоѣди. А Наумовъ знае да „въспитава“ само дяволски характери — това е неговата специалностъ. И надали ще се намѣри човѣкъ, който да го надхитри. Напримѣръ: всички, които по-оублизу са запознати съ солунскитѣ бъркотни, напълно са убѣдени, че Наумовъ играе първата роль въ интригантствата, но ако потърсите факти — не всеки може да ви ги даде. . . Разбира се, че не тъй лесно ще изврати природно добритѣ момчега,^{*)} но за туй пъкъ този класически дяволъ така искусно е пишалъ за носа Сарафова, щото послѣдния сѣкзанъ напстина му служи за гаида, както остроумно каза одричанеца. Не се иска много трудъ отъ Сарафова, ако би можалъ, за да се отърве отъ този що го е пишалъ за носа, защото дявола обичатъ мнитѣ кшошета, интригитѣ, мрака: покаженъ ли му свѣтлината, правдата, дявола нѣма го тамъ — той бѣга, като отъ кръста. Така и Наумовъ винаги избѣгна хората, които иматъ обичай въ очитѣ да казватъ истината. Даже съ нѣкои отъ Сарафови щабъ по казаната причина Наумовъ нѣма земаше-даване: при края на миналата учебна година единъ отъ най-приближенитѣ хора на Сарафова, учителъ, предлагане да се направи едно колективно заявление до Сарафова въ такъвъ смисълъ: или Сарафовъ ще отстрани отъ себе си Наумова, или пъкъ учителитѣ да се отстранятъ отъ Сарафова. Такъво заявление неизвѣстно е дали се подаде, но Сарафовъ си продължаваше лан-

*) Има случай, когато този подлецъ съ прѣварѣние е билъ отблъснатъ отъ единъ У-членскитѣ, когато Наумовъ се опитвалъ съ материални обѣщаня да подкупи.

ското поведение, а иницијатора си подаде оставката и сега не е во Солунъ. . .

⟨ Да видимъ сега, дали Стамболовскиа Уч. Отдѣлъ не е въсприелъ и основното начало на езуитството, което гласи: *цѣльта оправдава срѣдствата*, или както проститѣ българи казватъ: „съ дивола стани ортакъ, докато прѣминеиъ моста“, — пословицата, която најисно рисува отрицателната страна на българската нравственност. Фактитѣ показватъ, че и во това отношение българскитѣ езуиги најгълно се съгласиватъ съ праучителя си Лојола. Така што иие имаме уч. Отдѣлъ во Цариградъ, който да се грижи за добриа вървежъ на училищата во Македония, а просто и чисто единъ *сѣверо български Езуитски Орденъ* съ извѣстна задача, опрѣдѣлена во началото на тази статья, — задача, съдържаща во себе си още и тенденцијата — да се създадатъ во Македония българи! Тази тенденција, впрочемъ, извлѣкоха отъ основната задача на Уч. Отдѣлъ и ја сформироваха относно иѣкои екзалтирани „патриоти“ за да оправдаатъ *бвснитѣ* си гонения противъ лични непријатели, или принципиални противници, които турятъ по-високо интереситѣ на родната си земя, за което бидоха наречени со громкото название — *сепаратисти*.

Ето тѣзи факти:

Прѣзъ Јануарии, миналата уч. година, во Солунъ пристигна Кжичевъ отъ Цариградъ, сжщеврѣменно дойде и Наслѣдниковъ отъ Битола, повиканъ отъ Кжичева. Несъмниѣно е, че това повиквање на Наслѣдникова не бѣше за да се срѣдне само со Кжичева, защото послѣдниа, като инспекторъ, можеше самъ да отиде во Битола, както и бѣ направилъ иѣколко пати. Работата бѣше, за да направитъ во Солунъ едно по-свѣтено обожждение за иѣкои въпроси заедно со Сарафова и С-пе. А повикаха само Наслѣдникова, едно, за да не се дига много шумъ и, друго, защото Битола, дѣто той вършеше всичко по волита си, безъ намѣса во общитѣ работи на Общината, която, благодарение ии тогавашнии и прѣдседателъ, който е иницијаторъ што се е родилъ и идеала на когото е единъ

спокоенъ калугерски животъ въ монастыря, — защото Битоля, казваме, прѣдставляваше добро поле за закриванието на новия Отдѣлъ, докато въ Солунъ прѣдсѣдателствувахе Общината Авксентий, който работѣше както му диктуваха длъжността и интереситѣ на Солунската Община, та не искаше да знае за никакви Лазаровци, Сарафовци, Кѣичевци и пр. Мимоходомъ ще забѣлѣжимъ, че това доблестно поведение на Авксентий, което не можеха му прости противницитѣ, стана причина за една микроскопична противна агитация прѣдвождана отъ Кѣичева чрѣзъ неговото мекере Бано Кушовъ, управителъ на училищата въ Велесъ, при избираннето на този Авксентий за велешки владика; тази агитация на Кушовъ успѣ да поклати само младитѣ мозъци на подвѣдомственитѣ му учители и иѣколцина по-буѣни младежи, като зави гиѣздо мѣжду тѣхъ опозиционерекия духъ, свойственъ на младитѣ, и ги направи да гледатъ подозрително върху всека посетѣлка на сравнително най-достойния митрополитъ въ Македония — Н. В-прѣосвещенство Авксентий. Ние тукъ иѣмаме прѣдъ видъ законното исканне трима кандидати отъ страна на велешани.

Да видимъ сега, какво направи това Солунско събрание, за което иѣкои увѣриватъ, че е имало едно заседание въ гимназиялното здание, дѣто са присѣствували: Сарафовъ, Кѣичевъ, Наслѣдниковъ и двѣтѣ налета на Сарафова — Гановъ и Тошевъ, и отъ което заседание извѣстни са само тѣзи думи на Кѣичева: „силни са, господа, трѣба да се взематъ мѣрки“.

Иѣма съмнѣние, че тѣзи заседания, или съвѣщания, както щете ги кажете, ставали са тайно, та каквото се е говорило, останало си е между тѣхъ. Така щото за мисията на този Солунски конгресъ ще може да се съди само отъ резултатитѣ, които са явни и неоспорими.

Ето що има на бѣло-видело:

Скоро слѣдъ разотиванието на Наслѣдникова за Битоля и на Кѣичева за — Скопие-София, на Велешката Община чрѣзъ Кушова, а на Прилепската чрѣзъ Рачева прѣдлагатъ се отъ Отдѣла по 200 лири

за проектиранитѣ отъ тѣзи общини училищни сдания; това — за да се закрепятъ расклатенитѣ положениа на тѣзи вѣрни на Кжичева хора и да се привлѣчатъ тѣзи най-яки български общини въ Македониа. Кжичевъ въ Скопје работи противъ владиката и си служи съ *полицията* за умирявање на разбунтуванитѣ ученици, и затвара IV-и класъ. Въ Битоля Наслѣдниковъ *искржжжж* цѣлия IV-и класъ за една неприготвена тема по френски езикъ, при всишко че ученицитѣ са се прѣдварително извинили прѣдъ Наслѣдниковия любимецъ; подиръ като се иша, въ Г.з. М. за давоитѣ на Наслѣдникова, той обвинява инспектора М. Наумовъ и учителя Т. Доревски, че тѣ са искали въ вѣстника, *прѣдова* вѣстника на полицията, а подиръ малку единъ шпийнитѣ отъ полицията Стамболовъ шпионинъ, на име Байчевъ, поради когото се арестуваха мнозина битолчани (се противници на Наслѣдникова и С-ие . . .) между тѣхъ и Н. Наумовъ, даде благоприятенъ случай на Наслѣдникова, който тѣкмо по туй врѣме бѣ раздраженъ отъ нѣкакви си афини съ сатирическо съдържанье, да обвини Наумова и Доревски като автори на тѣзи афини, и специално Наумова — за авторъ на бунтовническиотѣ статии въ Г.з. М., и по такъвъ начинъ *прѣдова* Наумова като бунтовникъ, който ималъ ношни свиждания съ Байчева; само откровеното исказванье на мисията си отъ страна на Байчева можа да спаси Наумова отъ Отъ Скопје Кжичевъ замина за кратко врѣме въ Вѣна, а оттамъ мина за София, дѣто се оинта да основе единъ вѣстникъ, който да заштитана Огдѣла, като е увѣривалъ нѣкои високостоящи лица между които и Гешева, че той основалъ въ Македониа *кжичевски*, задачата на които е била да прѣдставяватъ въ истинското си положенье училищнитѣ работи въ таа страна и пр. . . .

Като подведемъ горнитѣ фасти подъ обигъ знаменателъ и като вземемъ прѣдъ видъ, че всишко това се извърши *всѣмъ* подиръ растурванieto на Солунското събрание, — не можемъ да не заключимъ:

1) че това събрание е имало за цѣль, да образува Кжичевитѣ комитети, и съ които въ София щѣне

да занемети даже сериозни хора, за което въ Велесъ и Прилѣпъ трѣбваше да се закрепятъ прѣданиитѣ му управители, и

2) че въ Солунскитѣ съвѣщания, ако не се е взело рѣшение, то поне се е *предлагало* да се прѣдприематъ всички *простени и непростени* мѣрки срѣщу противникитѣ на Отдѣла — нареченитѣ „сепаратисти“.

На тѣзи простени и не простени мѣрки, или както езуититѣ казватъ: срѣдствата, оправдани отъ цѣльта, — даде се ходъ „на веѣхъ парусахъ“ въ Солунъ отъ Сарафова, както видѣхме, въ Скопие отъ Кжичева, а особено въ Битоля отъ Наслѣдникова срѣщу учителя Т. Доревски, инспектора Н. Наумовъ, доктора Робевъ, мнозина граждани и ученици, като се тикнаха въ битолскитѣ заидани тѣкмо по великденскитѣ празници.

По битолското прѣдателство писа се своеврѣменно много и съ подробности, но вѣстника *Гл. М.* напечата твърдѣ малко, да не кажемъ нищо, отъ писаното. Този вѣстникъ не обнародва много други безобразия на Отдѣла и неговитѣ хора, докато охотно даваше гласност на допсеки, които повече по неразбирание, припиеваха чужди грѣхове на Екзарха, който отъ дохожданието на Лазарова по учебното дѣло не можеше да се обвинява, до наденето на Стамболова. Не че и той е светець, но трѣбва да бждемъ справедливи.

Още малко за битолското прѣдателство. Да обвиняванъ българинъ въ прѣдателство прѣдъ турскитѣ власти на свои брати, да помислованъ даже за такъво нѣщо, — не е лесна работа и не всѣки може да повѣрва, както не могатъ повѣрва и г-да Д-ръ Даневъ и Д-ръ Кръстевъ, та найвнѣ се удивляватъ: „Какъ може да се обвинява Кжичевъ: и той е българинъ“. . . И ние така бихме казали, бай Даневъ и бай Кръстевъ, ако се намирахме нѣде въ Америка, а ви дойдохте да ви приказвате за горнитѣ възмутителни нѣща. Хиляда нѣшти да бихте се заклели въ ванитѣ докторски титли пакъ нѣмане да ви повѣрваме за горнитѣ възмутителни нѣща. Но какво да правимъ, когато всрѣсно това става прѣдъ нашитѣ очи; когато цѣль свѣтъ у насъ, па и Екзархията знае, че Наслѣдниковъ и С-и, са

прѣдатели, и когато самъ Г. Петровъ, другаръ на Наслѣдниковъ въ прѣдателството, прѣдъ насъ откровенно самопризна, че той и Наслѣдниковъ дѣйствително са прѣдали Наумова и Доревски на полицията, съмнявайки се, че тѣзи двама са автори на афишитѣ, въ които са били подиграни тѣ и книжара Доре зарадъ прѣдаването на полицията единъ брой отъ Г.з. М. съдържащъ дениската за испяждането на IV-класниците. Ами кой прѣдаде ученицитѣ, които се обвиняваха като автори на ежцитѣ афиши? ами гражданицѣ?

Г. Петровъ признава, че са направили *грѣшка* той, Наслѣдниковъ и Доре, но какво да се правило, когато и тѣ са били българи, та не са можали да се избавялъ отъ *българския шантаж!*

За насъ достатъчно е и това. . . .

Колкото се отнаси до свѣрската на Солунския конгресъ съ това прѣдателство, мислимъ, че е доста ясно отъ казаното дотукъ: прѣдлаганитѣ помощи на двѣтѣ най-солидни български общини чрѣзъ *управителитѣ* на училищата имъ, строгото варшавско наказание на IV-класниците въ Битоля, Скопие, Сърбъ съ включаване безъ сериозни причини, Кънчевитѣ комитети, ошта да се прѣдприеме единъ органъ на Отдѣла въ София, служението за *изрѣзъ и жтъ съ турскитѣ власти* отъ страна на Кънчева въ Скопие и прѣдателя Наслѣдниковъ въ Битоля, — всички тѣзи мѣрки, които се прѣдприеха *такмо* подиръ Солунското събрание отъ хора участвуващи въ това събрание, не могатъ да се считатъ за случайни явления: тѣзи факти, които характеризиратъ Стамболовската система на управление, *са резултатъ на солунския конгресъ*. . . .

Трѣбване да се вдѣхне страхъ — чисто по Стамболовски! Итъкъ като се земе прѣдъ видъ още и това, че конгреса е трѣбвало да прѣдприеме мѣрки срѣщу „сепаратисти“, т. е. *по тѣсному*, хора, които искатъ да направятъ расцѣпление между българския народъ, — хора, които заплашватъ да отидаатъ на вѣгъра толкова милиони, — хора измѣнници на българската идея, — хора *прѣдатели* срѣмо народността си; то не е

ли близу до ума, че тѣзи господиновци, самозвани бдители на българомакедонските интереси, за които мислят докадъ „си дигнатъ сандѣцѣтѣ на рамо и заематъ *отворенитѣ* си служби въ България“, между които е засѣдалъ и онзи екзалтиранъ занесеникъ Къичевъ, — чудно ли е, казваме, че въ този конгресъ се е зело рѣшение да се прѣслѣдватъ противниците — омразните „сепаратисти“ съгласно езуитското начало чрѣзъ турските власти, които въ такъвъ случай би зели тѣхната страна? На нали първата точка на Стамболовата политическа програма е — приятелство съ Турция!?

Да живѣятъ българските езуити! Напрѣдъ, о достойни синове на Лойола! Държъ се бай Къичевъ! сепартистите въ болната ти глава се бунтуватъ! Куражъ давай и на фалирания бивши министъръ Сарафовъ, който, споредъ Д-ръ Панчева, се си подавалъ оставката, но не му я приемали петътъ стотинъ! Удрете тѣзъ проклети сепартисти, бай Лазаровъ! прѣснете ги прѣзъ три-деветъ планини, да не се видятъ, да не се чуятъ! Ахъ тѣзи лоши хора! Оставките на всички! или прѣмѣстете ги съ намалени заплати! Нека не приематъ! нека се махнатъ! Ето имъ България — тамъ пѣма да са вредители! Ей ти Наслѣдниковъ по-малко ни — да не измѣнишъ! Почвата още не е изгубена исподъ краката! Куражъ, Куражъ!

Да не заразятъ учениците — затворете ги!

Да не завладѣятъ общините — борете се безъ да се обзирате на никакви закони!

Прѣживѣваме исключителни врѣмена — потомството ще ви прости

Тежестта на този исключителенъ, Стамболовски режимъ чувствува се навсѣкждѣ, дѣто има екзархийски училища и хора; въ Одринъ, Битола, въ бѣдния съ българи Съръ, въ вѣчно киницето Скопје, дѣто благодарение на глунаго Максима, Къичевъ свободно си разиграва кончето, а особено този разрушителенъ варварски режимъ тѣжи въ Солунъ.

Подробно разглеждане на работите въ Одринъ ще изоставимъ тукъ, ирисеже единъ дописникъ на в.

Гл. М. обѣщава се да ги опише въ особена брошура; за Битоля, мислимъ, че достатъчно се каза; за глухия Съръ знаемъ, че миналата година тамъ затвори-ха IV-и классъ, а послѣ телеграфически викиха ученицитѣ, знаемъ за този градъ още и това, че тамъ, както и въ Одринъ, заточаватъ „сепаратиститѣ“; Скопје пъкъ прѣдставлява такъва каша, щото мъчно може да се справи човѣкъ: отъ една страна влашки натискъ, отъ друга — Къничева управия, отъ трета низкото равнище на Скопската правственностъ, която, впрочемъ, е докарана до това дѣредже отъ едно важно обстоятелство, което, както се вижда, ще изнесе на видѣло едно голѣмо петно върху челото на Блажения ни Екзархъ: исторіята на Високопросвѣщенный Теодосій още е темна за насъ, но за Н. Блаженство, чини ни се, ще да излѣзе и непрѣпорочителна

Македония въ Църковно-училищно отношение, е такъва: борба между грѣжданитѣ, борба между общинитѣ и училищнитѣ управления, взаимни гонения между учителитѣ, които държатъ едни тази други онази страна и пр. и пр. Чудесно *perpetuo mobili* което обѣщава . . . да занесе Македония въ кой-знае каква пронасть, за да спрѣ! . . . Тази борба опитватъ се Къничевци да и прѣнесатъ и въ второстепенитѣ градове, като Велесъ, Шинъ, Прилепъ и др., но тамъ тя иѣма почва, защото общинитѣ въ тѣзи градове отъ година на година повече се свѣстяватъ и полека-лека дохождатъ да разбератъ своитѣ права спрѣмо училищната, които напълно трѣбва да зависятъ отъ тѣхъ; само съ помощта на твърдѣ сложни машиници и Къничевци тамъ могатъ да прѣкаратъ единъ ефимеренъ фазисъ. Никакви Самаркиевци, Кушовци и др. плащани мекерета на Отдѣла иѣма да помогнатъ

Резултатъ на тази, или по-право, на тѣзи борби бѣха бунтоветѣ на ученицитѣ и затварянията на IV-тѣ классове въ Битоля, Съръ, Скопје. Резултатъ на тази безумно подигната борба отъ Отдѣла е и полу-ареста на пансионеритѣ, слѣдствие на което кой-знае дали не

ще бждатъ пакъ ученически бунтове,* които винаги са гибелни за бунтующитѣ се ученици. Трѣбва ученицитѣ да се прѣдпазватъ отъ срѣщата съ „сенаратиститѣ“

Казахме по-горѣ, че тежестъта на новия училищенъ режимъ най-много се чувствува въ Солунъ. Да се повърнемъ къмъ този прѣдметъ. Не е тайна, че още въ Начево врѣме Солунъ се кроеше за втора резиденция на Уч. Отдѣлъ, за което отъ София се даваха всички необходими улѣснения на Начева, които се сдоби и съ правото да се распорежда чрѣзъ една комисиия съ учебното дѣло въ Солунско. Послѣ когато отъ София искаха да повѣрятъ Начеву учебното дѣло въ цѣла Македония, Екзарха усѣти, че Начевъ ще му измѣни, та го махна отъ Солунъ. За това пѣкъ Стамболовъ му натрани Лазаровъ и постави въ Солунъ за резерва Сарафова, опрѣдѣленъ да играе ролята на Начева, вслучай че Екзарха натири Лазарова отъ Цариградъ. Смѣткитѣ обаче на Стамболова излѣзоха ялови, едно, че Сарафовъ далечъ не притѣжава качества на Начева и, друго, Сарафовъ намѣри въ Солунъ за прѣдсѣдатель на Общината Авксентий, който никакъ не приличаше на прѣдшественика си Григорий, въ врѣмето на когото смѣткитѣ прѣдсѣдатель на Общината бѣше директора Начевъ. Измаменъ отъ възможността да земе положението на Начева лекия бай Сарафовъ направи толкова грѣхове въ Солунъ, щото малко му е още единъ вѣкъ за да ги испере. Слѣпо поведенъ отъ Къличева и Наумова, Сарафовъ не може да вникне въ положението, което Авксентий много хубаво бѣ разбралъ, та не искаше (Авксентий) да знае за намъ какви си планове, инструкции, ангажменти и пр., които явно бѣха насочени и срѣщу неговия върховенъ началникъ — Екзарха; той си вър-

* На 18-й Октомври въ Солунъ са се възбунтовали VII-класницитѣ, които насмалко щѣли да бждатъ послѣдвани и отъ другитѣ класове, ако не биль направилъ Сарафовъ нѣкои остѣпки на VI-класницитѣ, догдѣто още не са били напуснали пансиона.

вѣше по пакта, опрѣдѣленъ отъ закона, като не допу- щаше Сарафова, както прѣди Кжичева, да се бърка въ работата на Общината.

За да си отмъсти на Авксентий и нѣкои общи- нари, Сарафовъ лани не прие опрѣдѣлената отъ Об- щината пенсионска комисия, както не признава и таз- годишната, по инерция — що ли? Съ тази си пос- тѣпка шаширдисания Сарафовъ расположи срѣщу себе си гражданитѣ и ожесточи партизанскитѣ имъ борби като се замѣсиха и учителитѣ: ето тая е главната „заслуга“ на бай Сарафова въ Солунъ. „Сега рабо- титѣ ще тръгнатъ къмъ по-добрѣ“ — викаше Сара- фовъ, когато Авксентий избраха за владика въ Ве- лесъ, а между това тази година работитѣ въ Солунъ са още по-заплетени — гражданитѣ вече захващатъ да си играятъ съ „бившия министъръ“: тежко е бай Сарафовъ, когато човѣкъ веднажъ падне нравствено прѣдъ очитѣ на хората — нали?. И увѣряваме Ви, че такъво ще продължава да бѣде положението на всички твои съотечественици, които дохождатъ въ Македо- ния съ претенции: „да създаватъ българи“, „да кул- тивиратъ страната“ да *заповѣдаатъ* въ всичко, както Вий искате да правитѣ въ Солунъ съ недѣлното учи- лище, съ вашето „ръководителство“, съ игнориранieto правата на Общината, прѣдставителка на народа; още по-тежко ще стане положението и на вашето начал- ство, което иска нека бѣде то, ако продължава да ви дава подобни инструкции; не ще прокопса и българ- ската идея, ако съ този акълъ ходите. Защото ние, Македонцитѣ, асѣж нищо нѣмаме; нищо не сме спече- лили благодарение на слѣното довѣрие къмъ своитѣ ужъ брата, на нѣма какво и да изгубимъ. Скръбно е, но какво да правимъ, когато болшинството отъ на- шата интилигенция е развалило вашето злато. Едно врѣме златото на нашия земякъ, царь Филипа, под- куни разложената атинска интилигенция и пороби Гръ- ция: сега е дошло друго врѣме при съвсѣмъ проти- воположни обстоятелства — „братъ брата продава“... Върху тѣзи въпроси ние ще се сиремъ въ друга ста- тия, а сега нека видимъ, какво прѣдставява Солунъ

ската гимназия подъ гнета на Стамболовия режимъ, който режимъ, както по-горѣ загатнахме, датира у Солунъ още отъ Начева. отъ врѣмето на когото Солунскитѣ учители се раздѣлиха на *сѣверняци* и *македонци*, а въ Кничево врѣме послѣднитѣ бидоха тържественно кърстени съ името *сепаратисти* въ онзи гнусенъ купелъ на умствено слѣпо и хромо, който се нарича вѣстникъ „Свобода“, владѣтвие което мнозина отъ „сепаратиститѣ“ бидоха прѣместени въ Солунъ и замѣстени отъ цѣла плеада нарочно избирани и прѣдани Сарафову сѣверняци, за да се даде възможност на послѣдния по-свободно да се занимава съ схициската си мисия, за която му се плащатъ 500 наполеона (тази година казватъ са му увеличили заплатата на 620 наполеона: това малко ни интересува — тѣхни пари, на тѣхни хора, но да не ни викатъ, че са ни давали пари за да ни чинатъ бугари: това го иска справедливостта) . . .

Прѣди всичко, да видимъ отъ какви елементи бѣ съставено лансето учителско тѣло въ Сол. м. гимназия. Числото на учителитѣ въ м. гимназия въализаше на 24, включително съ директора. Отъ тѣхъ: 1 чехъ, 1 италианецъ, 1 турчинъ и 18 души българи; послѣднитѣ се дѣлятъ на македонци 10 души и трако-мизиѣнци — 8; първостепенни и второстепенни учители има 10, отъ които *трима* са македонци, а остнатитѣ *седмъ* — трако-мизиѣнци, или както у насъ ги наричатъ — *сѣверняци*. Както виждате, Солунската гимназия се намира въ ржицѣтъ на послѣднитѣ. Тукъ колятъ и бѣсигъ Сарафовъ и К-я, тождосъ повече, че висшето началство взема всички мѣрки, што македонцитѣ — учители да са отъ онѣзи, които въ книжеството ги наричатъ *месурджии* и ги характеризиратъ съ фразитѣ: „и ондѣ го клаамъ, и ондѣ го клаамъ“, „ке ми даденъ пари, ке се чинамъ бугаринъ“ и прочая екземплари отъ родѣтъ на очерташитѣ: цинцарина Наумовъ и Бадевъ, обата отъ Крали-Маркова „Припадна града“ . . .

Тежко е положението на Македонца-учителъ въ Солунската гимназия!

Нашитѣ македонци учители, кога влизатъ въ гимназиалното здание чувствуваатъ се въ нѣкоя турска канцелария, дѣто трѣбва харно да обмислюваатъ думитѣ си, трѣбва да ги броятъ: иначе биваатъ прогласявани за *сепаратисти* и . . . тежко на златната имъ служба! >

Исподъ натиска на този варварски режимъ нашитѣ и тѣй избирани „братия“ прѣдставяваатъ чудни и интересни типове. . . .

Призри, читателю, въ учителската стая на Солунската гимназия и вижъ, — вижъ каква жалка картина прѣдставяваатъ тѣзи клетници, които са повикани отъ проклетата „сѣдба“ да „въспитаваатъ“ македонската младежъ — и тѣ. Жалко въспитание!

— Виждашъ ли, онзи носестия съ мефистофелски погледъ, изсушенъ отъ интриги? — това е олицетворение на подлостъта, на интригантствата, на прѣтрупки низки: спорящия съ него е чловѣкъ, що много хубаво умѣе да говори, има и добри идеи понекога, ама той да ги тури въ дѣйствиe — не дѣй иска, защото ще го обвинятъ въ сепаратизъмъ! на и постоинство нѣма, та — знайно ли е що има? . . . покрай тѣхъ едвамъ движущия се е овзи, „що го мързи да мисли“; този пѣкъ съ потъналитѣ „фиѣджанъ-очи“, съ приятната усмивка — Господъ да цази да имашъ работа съ него: тази маловажна персона вонѣе на подлостъ и злоба, той е готовъ на вичко, той умира — и знаете защо? — та за сладката служба бе брате! . . .

— Ами кой е овзи съ евангелие въ рацѣтѣ? той трѣбва да е добъръ човѣкъ — нали?

— Не бързай, читателю, той е, както виждашъ „благочестивъ“ човѣчець: той още не знае, що е добро и що е зло. . . .

— За това са го турили надзирателъ, вѣротно?

— Да, читателю, защото въ Цариградъ тигрдѣ се е отличилъ въ надзирателството: давалъ приютъ въ собствената си стая на по-красиви. . . .

— Що?

— Срамъ ме е да ти кажа, читателю! Пансво-

перитѣ по-добрѣ го знаятъ. И слава Богу, че е тъй. .

— Ами кои са и какви са тѣзи, що влѣзоха сега хемъ добри мустакати обата!?

— Тѣ са прѣдвѣстници на директоровото дохождане: единия съ театрална вѣйкашность, както го виждашъ, но . . . въ главата му брѣмбари брѣмчатъ, другия пѣкъ бѣше едно врѣме инакъвъ, сега е инакъвъ, на утрѣ щестане чортъ знаеть кактѣ. . . Обата тѣзи господиновци биха могли да бждатъ съвсемъ *инакви*, ако нѣмаше на този свѣтъ пустия му страхъ, който тѣ наричатъ „благоразумие“. Язкъ за филологията! . . .

— Я вижъ, какъ напериха уши всичкитѣ!

— Директора иде — внимамай сега!

— Чудна работа! оти директора съ едни се ржкува любезно, на други — само ржка подава, а трети — нито поглѣжда?

— Първитѣ са *привилегированитѣ* сѣверняци, вторитѣ са „*благоразумнитѣ*“, а третитѣ, знаешъ кои са третитѣ? — тѣ са „*сенаратиститѣ*“.

— Нима и онзи, чеха, е сенаратистъ? — тогава азъ не разбирамъ какво нѣщо е този сенаратизъмъ:

— Стани учитель въ нѣкое отъ екзархийскитѣ училища особено въ Солунъ, ако искашъ да го разберешъ. . . .

Колкото се отнася до *привилегированитѣ* — омързна ни вече да се занимаваме съ тѣхъ! . . . Като „писнери на българската идея“, като храненици на Отдѣла и любезни чеда на неговия режимъ, ржководенъ въ Солунъ отъ Сарафова, на който режимъ тѣ са прями двигатели, или косвени служители, инионирайки тогос-оногосъ отъ явнитѣ или тайнитѣ му противници, — тѣ са господари въ Солунската гимназия и свободни са катадневно да хвърлятъ по нѣкое оскръбление по адресъ на македонцитѣ: *ни се грижимъ, грижи куче да те лае, нѣмате гора за работа*, и пр., — оскръблениа, които могатъ излѣзе само отъ устата на разваления Кзачевъ, ограничениа съ голѣма претенция Диковичъ, глупеца Сарафовъ и пр. и пр. . . .

Само двама отъ сѣвернитѣ ни брати не влизаха

въ числото на привилегированитѣ — тѣ правѣха исклучение (за това тази година и ги исклучиха, я!) Ахъ, pardon! . . . щѣхме насмалко да забравимъ Д-ръ Ивановъ, който волно или неволно служеше на Сарафова за шпионинъ: исклучения П. Арсовъ, бѣше наклоненъ да му прости, при всичкото му стремление да искривѣ полза на Сарафова, думитѣ му относително анти-сепаратическия солунски конгресъ и битолското прѣдательство, ако това нещастно човѣче, което се прѣдставляваше за приятель на Арсова, не бѣ дало и други два отвратителни факта: явната агитация прѣдъ IV-класницитѣ противъ единъ ненавижданъ отъ него учитель, и безсрамнитѣ тенденциозни прибѣлѣжки къмъ поправкитѣ на ежидия учитель върху матуритетнитѣ писмени работи, за което Сарафовъ, комуто Ивановъ услужваше и въ този случай, малко остана да събере вързъ главата си венчкитѣ столове въ учителската стая.

Ами какво прѣдставляватъ ученицитѣ?

Признаваме се, че не можемъ отблизу да познаваме тѣзи нещастници, които са осждени да черпятъ мъдростъ отъ такъвъ единъ учителски персоналъ. Знаемъ само, че минлата година ученицитѣ отъ горнитѣ класове поискаха позволение да си основатъ едно ученичеко дружество. Директора Сарафовъ не намѣри за нужно даже да прѣдстави прѣдъ учит. съвѣтъ това желание на ученицитѣ. Тази година слушаме, че г-да надзирателитѣ, имали си въ пансиона свои шпиони — ученици! Ако е вѣрно, това ще бѣде апотеозиса на Стамболовщината! . . . *Tel maître, tel valet*, Слушаме още, че Сарафовъ наредилъ особень правилникъ, който е билъ вече въ сила при все, че не е утвърденъ отъ Екзархията. *L'Etat c'est moi*. Да живѣе анархическата монархия!

Остава ни още, да хвърлимъ единъ погледъ върху Екзархията въобщо и тасгоднинитѣ подвизи на *Училищния одѣлъ* частно, за да свършимъ съ прѣдмета на статията.

Извѣстно е, че при край на минлата учебна година политическитѣ работи въ България прѣтърпѣха

коренно промѣнение: на 18-й Май падна Стамболовъ.

Стамболовъ падна, но не и Стамболовщината! Тя живѣе още и живѣе именно тамъ, дѣто надали се подозира нейното съществуване . . .

Докатъ въ княжеството се прогласиха принципитѣ на свободата и законостѣта — въ Македония се вършатъ най-големитѣ безобразия отъ Уч. Отдѣлъ, който за българомакедонцитѣ е това, което за автора му, Стамболова — *Азиатския департаментъ*. Захласнати въ вътрѣшнитѣ работи, никому отъ заинтересуванитѣ не остана време да хвърли единъ погледъ къмъ Цариградъ. Лазаровъ тъкмо бѣ си уредилъ бюджетния въпросъ, когато се чу за Стамболовото падане. Прѣдварителното рѣшение на този бюджетенъ въпросъ внезапната промѣна на политическото положение, което погълна всичкото внимание на заинтересуванитѣ: прѣходното положение, което настѣпи слѣдъ 18-й Май — всичко това благоприятствуваше на Лазарова и С-ѣе още веднажъ да покаже: въ мѣтна вода риба какъ се лови. Дали ще я лови и за напредъ — видѣщемъ. На тогава и мисли-щемъ му . . .

Слѣдъ сгромоляването Стамболова, положението на Лазарова стана дипломатично: или да се прилѣпни къмъ *Екзарха*, или пъкъ да си я кара по старому, на каквото стане нека стане.

Споредъ свѣдѣнията, що имаме, впрочемъ не отъ достовѣренъ источникъ, Лазаровъ се е прилѣпилъ къмъ *Екзарха*; споредъ дѣйствителността пъкъ, режима на Отдѣла е по-влошавенъ, т. е. Лазаровъ си я кара по старому — не само, ами и оттагъкъ минава.

Свѣдѣнията ни относително Екзархията гласятъ, че тази година съ училищнитѣ работи се распоредява единъ свѣтъ, прѣдседателствуванъ отъ Екзарха съ членове: Лазаровъ, Шошовъ, П. Тилевъ, протосингела на Екзарха и Екзархийския канукехав, който още не знае, както хората, български.

Като имаме тасгодизинитѣ башибозуклучи по учебното дѣло въ Македония и *пропагандната Екзархова система*, ако и горното обстоятелство палѣе върно, т. е. че съ знанието и съгласието на Екзарха си вър-

шени тѣзи башибозукѣци, — тогава нѣма нужда да споменуваме, че разликата между Екзарха Посифа и тиранина Стамболова стои само въ расото и калимавката.

Впрочемъ, повторно се признаваме, че по този въпросъ нѣмаме точни свѣдѣния. Па даже ако излѣзе вѣрно, че Екзарха заграбилъ всичко въ рѣцѣтъ си, като ритналъ Лазарова, той за сега може да се кори само за кѣсновия стетавъ на свѣта, който, Впрочемъ, трѣбва да е сформированъ на бърза рѣка, и който ние нѣма да подобримъ, докато не се състави по единъ *избирателенъ* начинъ (Мирски свѣтъ!) — не по личния вкусъ на Н. Блаженство, или който ще да е, — даже ако излѣзие вѣрно, казваме, че Лазаровъ изгубилъ по настоящимъ всѣко значение въ Отдѣла, сѣ пакъ *обичаме* да вѣрваме, че това е станало слѣдъ като Лазаровъ и К-я побързаха да свършатъ най-важнитѣ работи по учебното дѣло, благодарение на прѣдварително рѣшения бюджетенъ въпросъ и мѣтното врѣме.

Ако е иначе — пази, Боже, отъ по-лошо!

Впрочемъ, ако тригодишната практика е, дала на Лазарова да разбере, че свѣтска власть въ чужда държава е немислима; ако той е дошълъ до убѣждението, че въ Турция само расото се уважа: то хичъ нѣма да се чудимъ, ако Екзарха се е примирилъ съ досегашния свой вѣрль противникъ — Лазарова, като го е оставилъ и за напрѣдъ да управлява добръ организуваната езунтска команда, защото по отношение къмъ македонскитѣ българи, *принципна* разлика между Лазарова и Екзарха *не съществува*, и защото подъ българското небе всичко е възможно. . .

Ние сме имали случай и други пакъ да говоримъ за стремлението на Уч. Отдѣлъ да централизира въ себе си училищната власть, като я отнеме отъ Екзарха и *откъде* училищата отъ общинитѣ; сѣщата цѣль го нѣше и Екзарха чрѣзъ вѣрния си служителъ Хранова, относително училищната власть, както самъ той прави съ църковната власть чрѣзъ налаганнето на общинитѣ свои прѣдсѣдатели, владии и пр.: така щото разлика между Лазарова и Екзарха по въпроса за централизациата на училищната власть въ сѣщность не съществува.

И ако Лазаровъ въ едно кратко врѣме подигна срѣщу себе си българомакедонската интелегенция — то е, защото Екзарха е много по-печенъ въ общественитѣ работи, та по-майсторски пипа, докато Лазаровъ на юрушъ се опита окончателно да прокара централизацијата на учил. власть чрѣзъ всеѣкакви срѣдства. А това прѣдизвика въ мѣстната интелегенция най-напрѣдъ *сѣмѣние*, послѣ — *недовѣрие* къмъ Уч. Отдѣлъ и началника му Лазаровъ, който подобно на Донкихота съ своя Санчо — Кѣичева съ кървожадна яростъ се хрѣри съ цѣлата си джакатийска орда срѣщу създаденитѣ миражи: *сепаратизмъ* и *сепаратисти*.

А тѣзи кръстени отъ кумъ-Кѣичева „сепаратисти“, са всички интелегентни българомакедонци, чийто „сепаратизмъ“ състои се въ това, че са противъ централизацијата на цѣцковно-училищната власть съ други думи: *това е една млада българомакедонска партија, която зацѣпува самоуправлението и старитѣ права на българомакедонскитѣ общини*. И понеже тая партија вижда само въ духовната власть сила, която ще може да държи „децентрализиранитѣ“ общини, *та държи нейната страна съ условие, щото всички чиновници въ Екзархијата да бѣдатъ изборни*.

Причинитѣ, що ни каратъ да зацѣпуваме самоуправлението и старитѣ права на българомакедонскитѣ общини са много и разнообразни:

а) Самоуправлението дава животъ на общинитѣ, като кара гражданитѣ по-живо да се интересуватъ за народнитѣ работи, слѣд. и училищата, които въ такъвъ слѣчай ставатъ крѣвъ отъ крѣвта имъ и плѣтъ отъ плѣтта имъ, та въ даденъ моментъ нѣма да жалитѣ жертвитѣ, които могатъ стана необходими.

б) Общинитѣ въ Македонија трѣба единъ денъ да бѣдатъ готови сами да зацѣпуватъ поддрѣжката на училищата си, а това може да стане само ако се заинтересуватъ гражданитѣ съ тоя въпросъ — не както, за нашъ срамъ е сега: заговорнитѣ ли съ нѣкого за училищни работи, той ти казва, че това е работа на Екзарха. . .

в) Партиитѣ, които по настоящемъ иматъ за ос-

нова лични дертове, биха се заели съ много по-благородни задачи — да конкурриратъ чрезъ изнамиране на по-добри източници за подържане и унапрѣждане на училищата и народното образование въобще.

г) Султанскитѣ закони изрично казватъ, че училищата сж подъ вѣдомството на надлежнитѣ общини, които са отговорни за тѣхъ прѣдъ властитѣ. А какъ една община може да гарантира за училищата въ града ѝ, когато нѣма право да контролира учебния ходъ, когато не знае що става въ тѣзи училища, когато директора и учителитѣ или направо, или съ триста хитрини се натраиватъ мимо волята на общината?

И пр., и пр. . . .

Въ всѣки случай, тѣзи жизнени за българомакедонската община въпроси трѣбваше прѣдварително добрѣ да се обмислятъ отъ печата.

А не годната, може би, централизация на училищата въ Стамболовската България да се прилага бескритично и въ Султанска Македония! Трѣбва добрѣ да се помни, че сѣверния българинъ има широко поле за да упражнива своята обществена дѣятелностъ, докато за македонца остава само училището и черквата. Ако и това се отнеме на македонския българинъ тогава силомъ се кара той, да се грижи само за личнитѣ си интереси, което и дивитѣ звѣрове инстинктивно вършатъ. А българина въобще и македонца особено има нужда отъ по-възвишенъ интелектуално-мораленъ полетъ, който нашитѣ „доброжелатели“ вмѣсто да го подпомогнатъ, търсатъ всевъзможни сръдства за да го *спратъ*, съмнявайки се въ най-новото врѣме отъ нѣкакъвъ сенаратизъмъ, а прѣди — види се, въ нашата народностъ. . . .

И подиръ това не се срамуватъ да обвиняватъ македонца въ материализъмъ, къмъ който сами го тикатъ! Това е съвсемъ естествено, Господиновци! Вие хубаво трѣбва да знаете, че живия човѣкъ е *дѣятелностъ*, която може да бѣде *ограничена*, ако за това помагатъ обстоятелствата, или *низка*, ако се ограничаватъ тѣзи обстоятелства. Отнемете на човѣка полето за дѣятелностъ — той е вече мъртъвъ: така и „лю-

безната“ наша Екзархия съ двата си Отдѣла като се стреми да отнеме благородното поле за работа на нашитѣ общини, чрѣзъ своя—авторитетъ иска да ги *умгртви*, да ги *убие!*) . 12) На помощъ, всички честни ма-

1) Па не само общинитѣ, ами и всички други събирателни учрѣждения Екзархията се стреми да ги обърне въ мъртви трунове, за да ги разиграва чрѣзъ назначенитѣ отъ нея прѣдсѣдатели, като диви мечки.

Солунския директоръ на гимназията Сарафовъ по слѣдующия начинъ се изрази за *пансионската комисия* още лани: „пансионската комисия не прѣдставлява особена важностъ — *тя служи за да възпитава гражданитѣ*“, — значи тя е една формула отъ човѣшки цифри, равна на нула Е, бай Мацановъ и ти киръ Алекси Папчовъ, какъ ви се прави вашето кулево значение въ комисията? какъ ви се прави мечкината роль, що играете по диктовката на вашия Сарафовъ ето втора година, особено втората? Горки вие човѣчета, още не виждате, че сте прости нули въ комисията: ако Сарафовъ може безъ вашитѣ двама другари, що му прѣчи да си кара работитѣ и безъ васъ? Нима нѣкой не знае, не вижда, че Екзарха може, трѣбви, *долженъ е да запобѣди* на своя чиновничъ Сарафова да се *покорн* прѣдъ законното распорѣждане на Общината по въпроса за пансионската комисия? Или вие мислитѣ, че не държатъ въ комисията зарадъ вашитѣ черни очи? Вие, приятели, сте една комедия, развързката на която ще бѣде послѣдното *алмаз* на пансионската комисия — ето за това и самия Екзархъ прави отъ васъ една умнилена анархия. Вие, господиновци, сами по себе си не прѣдставлявате важностъ — толку отбирате отъ работитѣ, за това ви прощаваме: та ако ве правимъ маслата — това е за да се разбере стремленията и дѣйствиата на Екзархията и неинитѣ довѣрени хора, на които въ дѣдения случай вие несъзнателно служитѣ за низки оръдия.

Прочее, да се разберемъ. Не само комисията, ами и Солунската Община е *нула* въ очитѣ на Екзархията. Обаче, докато солунската пансионска комисия заслужва най-големия укоръ, Общината заслужва една похвала: защото Солунската Община, може би, е единствената въ цѣла Македония, която доста дено разбира своята задача, като цѣни повече желанията и интереситѣ на избирателитѣ си, нежели неискренитѣ „сѣвѣти“ на Екзархията, какъвто е слѣдующия:

Докато отъ една страна Екзархията дава тайни инструкции на Сарафова да прѣчи чрѣзъ всевъзможни праздни умування, или просто казано — да не признава законно опрѣдѣлената отъ Общината пансионска комисия, додѣ прѣстане ти да претендира върху това право, а отъ друга страна — праща

кедонци! Елате да спасимъ умирающитѣ общини въ Македония, съ което нека да ни обърнатъ въ мъртавъ трупъ за да си играятъ съ насъ, както си щатъ, пакъ наши ужъ братя!... Охъ грозно!... Грозно е братоубиството!... Както баснословната птица фениксъ, българския народъ възкресна слѣдъ петъ стотинѣ години, като не малко удиви образования свѣтъ съ своя доволно зрѣлъ възгледъ върху общественитѣ и полити-

„здравоживно“ чрѣзъ Мусевича, че Сарафовъ билъ получилъ изговоръ(!) по комисийския въпросъ: сжщата тази Екзархия по сжщото това врѣме съвѣтна Общината да рѣши този въпросъ, както му е харно на Сарафова, т. е. беззаконно! . . .

Хемъ Сарафовъ криеъ, хемъ да се удовлетвори върѣски законитѣ! . . .

Каква е тази уравнил!? . . .

Тука всичко пазива навѣ: Екзархията чисто и просто нека да отнеме правото на Солунската Община да назначава панепонска комисия, но не смѣе да го каже явно и да го извърши изведнажъ, защото малкомъ, *арабийски* нека да прокарва онова страницице за българомакедонскитѣ общини, което се казва *централизация* на училищната и църковна власть, епорѣдъ което прѣдседателитѣ на общинитѣ, на епархиалнитѣ свѣти, на учителскитѣ свѣти, на панепонскитѣ комисии са всичко — *членовестъ са нули*. Съ други думи, споредъ този монархически принципъ, който за шестве още не е навѣкмадѣ и напълно прокарванъ: *общинаритѣ, свѣтѣ, и тѣлитѣ избирателни, т. е. народа и комисаритѣ, и учителитѣ се обарцатъ въ мочии, които не бждатъ разигравани отъ Екзарха чрѣзъ неговитѣ: евидици, архимандрити, директори и инспектори, които, за заблѣзване, всички са отъ северно-источно Българско. . . .*

Това що утвърждаваме, ние не го смучемъ отъ прѣтитѣ си — его факти (низи и туй трѣба да се доказва!):

1) Въ Солунския панепонъ става бунтъ, ученицитѣ напускатъ гимназията, затвара се пѣлъ VII-и класъ за 3—4 дена, а учителски свѣтъ, освѣнъ прѣдседателя Сарафовъ не зиве нищо: смираватъ се ученицитѣ, дохождатъ си въ класъ — и учителитѣ влизатъ си прѣснокоино на урокъ, гачели нищо не е на било: *всичко екрани директора, а учителитѣ са нули. . . .* Ако и не въ сжщия размѣръ *грашечинитѣ за свѣта са нули* и въ Битола, Сѣрѣ, Одринѣ, Скопие, дѣто лива, да не бѣха си подвали учителитѣ оставитѣ, Максимъ и Кличевъ щѣха да възвннатъ въ панепонъ единъ исключенъ отъ свѣта ученикъ: приближително таиа е и въ второстепенитѣ градове: Велесъ, Щопъ, Првдлѣнъ, дѣто трѣта пѣла ривнаха, докато патрапатъ Рачева и пр. . . .

ческитѣ въпроси: това съ гордостъ го казва всѣки образованъ българино. Но која е причината на това необикновено явление? Или нашия народъ има особени Божии дарби? — Не: всичко въ този свѣтъ си има пакъ своитѣ *свѣтски* причини — причината на това на гледъ исклучително явление се заключава главно въ туй, че нашитѣ вѣковни господари никога не са

2) Максимъ отива въ Скопие, работи съ единъ епархиаленъ съвѣтъ, на който мандата отдавна бѣ истекълъ (както Сарафовъ лани съ пансионската комисија въпрѣки протеста на Общината), а послѣ намира за „благословно“ да си кара епархиалнитѣ работи самъ, монархически (сѣщо като Сарафова тази година, що си кара пансионскитѣ работи съ една саката, прѣполовена комисија, безъ която впрочемъ — може, ако биха се *досѣтили* Мацановъ и Панчовъ!), въ продължение на една година, както неговия начальникъ — Екзарха си я кара откакъ екзархува: *защото членовстѣ въ епархиалния съвѣтъ са нули за Максима;*

Григорий Одрински зановѣдва на гавазина си съ леворверъ да изгони отъ засѣданието двама рѣсенски общинари, дѣто са имали смѣлоста да въразятъ съ по-рѣзки фрази на светия владика по нѣкакъвъ общински въпросъ — това е, *защото общинаритѣ и съвѣтницитѣ са нули за Григорий;*

Такива нули са всички общинари за всички назначени отъ Екзарха общински прѣдсѣдатели, които работятъ по негови инструкции, защото:

Мирския съвѣтъ е голѣма нула за голѣмия прѣдсѣдатель — Екзарха!

Тукъ е мѣето: да обърнемъ внимание върху единъ твърдѣ поучителенъ фактъ, който, споредъ нашето дълбоко убѣждение, е резултатъ на поменатия нулевъ принципъ, т. е. резултатъ на пословичното *незачитание* миѣнието и съвѣтитѣ на епархиалнитѣ съвѣти и опитнитѣ мѣстни дѣатели въобще: *„владицитѣ очаквахме съ ентузиазмъ, но тѣ излѣзоха некадърници“*, — слуша се отъсѣкъдѣ да казватъ.

Пита се, защо владичитѣ излѣзоха некадърници?

— Защото се изгуби онова вѣдуневление, оизи ентузиазмъ, който караше народа да се интересува съ общественитѣ работи. — отговарятъ всички, като обвиняватъ, едни, *некадърнитѣ* владичи, а други — народа, който, споредъ тѣхъ, *хвърлилъ всички товаръ върху многоочакванитѣ свои пастыри.*

Дѣйствително, нашия народъ още не е дорасълъ до онакв умствена и нравствена висота да разбере, че човѣкъ, самъ по себе си, и царъ да е, пакъ си остава едно жалко смѣщество, което и за себе си не е кадърно, та никакъ не трѣбва да се чудимъ, че той въ началото погледна на владичитѣ като на

закачали общинското ни самоуправление: въ общината нашия народъ е билъ свободенъ, макаръ *подъ гръцки владци*, да размишлява за подържката и наредбата на училищата, черквитѣ, манастиритѣ ²⁾ и други народо-обществени въпроси; тукъ, въ това свѣщенно гнѣздо, народа се е въснитавалъ на общественность, на хуманизъмъ, като е давалъ на свой духъ по-възвишенъ полетъ, прѣстайки да се грижи само за лич-

такъва сила, която сама ще кара народнитѣ работи, велѣдствие на което се почувствува въ народа едно разслабление, което впрочемъ на трая дълго време.

Но многоочакванитѣ пастири вмѣсто да освѣтлятъ своето паство, че царскитѣ имъ берати са просто едно формално тържество на народнитѣ желанія и че въ сжщностъ успѣха на народнитѣ работи пакъ ще зависи отъ живото участие на народа, — нашитѣ *високопрвосвещенства* побързаха да ударятъ кѣоравото, да се воспользуютъ отъ случая, да злоупотрѣбятъ съ престодушното довѣрие на паството си, за да заграбятъ всичко, съ други думи: *владичитѣ побързаха да централизиратъ всичката властъ въ ръцѣтѣ си*, като погледнаха съвсемъ отвисоко на епархиалнитѣ свѣти, които за тѣхъ въ сжщностъ са са *ниги*, а на гледъ — владички тевабии; отблъснаха свѣтитѣ на вѣлантѣ и кипѣлантѣ въ мѣстнитѣ работи и условия дѣятели, считайки ги унизителни за владичкия имъ авторитетъ, велѣдствие на което: Григорий Арнаутски, пардонъ! — Охридски съ леворверъ изгонва общинаритѣ отъ засѣдание и незачитва рѣшенията на еп свѣтъ, съ леворверъ заплана гражданина Точковъ и по сжщия начинъ произвежда ужасъ въ кнжизата на Пармакова, за дѣто послѣдния се е осмѣлилъ да възражава на светия владика, който, дяволъ да го знае! ималъ е претенцията на неогрѣшивъ; а Максимъ Скопски отива и повататъкъ на унищожави епархиалния свѣтъ, като прѣдпочита да управлява цѣла една епархия съ злобното си дяче и произвежда испититѣ въ основното училище съ помощта на полицаята, като всегди чрѣзъ дячето си по единъ най-безобразенъ начинъ, безъ никаква причина, единъ отъ класнитѣ учители, който бѣ дошълъ да чуе отговоритѣ на ученицитѣ. Да благодари пословичното вече скопско дяче на невиннитѣ ученици, та учители се задоволи само съ думи: „вий сте по-лоши отъ гръчкитѣ фанариоти“! Но кой отбира съ думи! . . . Максимъ?

²⁾ Единъ прилежанецъ (?) — вѣроятно бившия социалистъ, а сега монархистъ *Климентъ* или директора *Гачевъ* — съвѣтаваше *Екзархията* (в. „Новини“) да построи на свои хора манастиритѣ!!

ния материален поминъкъ: тукъ, въ този единственъ нашъ парламентъ, се е закрепвалъ и заназвалъ стария славянски демократически духъ на нашия народъ — основата на патриархалното славянско вѣче.

И именно тази наша Община — единственото народно учрѣждение, което е запазило нашата национална и човѣшка физиономия прѣзъ петстотингодишенъ периодъ, Екзархията употребява всички срѣд-

Резултатитѣ отъ това владино поведение не закъсѣха: едни отъ гражданитѣ, по-хладнокрѣвнитѣ старци, дръзнаха се настрана, други, като Китичева въ Скопие, образуваха силна опозиция, и — *владицитѣ останаха сами.*

Вмѣсто да се позамислятъ прѣдъ този фактъ, владинитѣ се почувствуваха побѣдители и кой знае дали не са получили по едно „браво!“ отъ Екзарха за тържеството на неговия монархически принципъ. Но това „тържество на нулитѣ“ не трая дълго. Максимъ, който налѣво и надѣсно се хвали, че най-добрѣ е разбиралъ духътъ на Екзарховата политика, е вече *на дигане*, а Григорий — да благодари на охридското добро-чущие, което той злоупотребява, но и тѣрифицето има край....

Читателя вижда причинитѣ на справедливото разочарование отъ владинитѣ: *тѣ игнориратъ наството си — то прѣзира пастиритѣ си.* Велѣдствие на това владинитѣ оставатъ сами, а самъ човѣкъ, и царски берати да има, пакъ е *иска-дренъ*. . . .

Вѣрва ли Екзарха, че народа нѣма да узнае най-послѣдъ е злото? Отъ Скопие чуватъ се гласове: *не искаме да знаемъ и за Екзарха!* . . .

Това не значи ли, че Скоплии подушили, отдѣ провади-за злато? И това е партината на Китичева, съ която Екзарха си послужилъ за да изгони «сепаратиста», «сърбѣфила» «маке-донеца» митрополита Тедосия.

Това показва, че владинитѣ не само дискретираха себе си прѣдъ наството си, ами чрѣзъ тѣхъ се поклати и вѣрвата въ Екзархията. Щастливи сърби! . . .

Прочее, трѣбва Екзархията часъ по-скоро да въстанови довѣрието между владинитѣ и нацията илѣ, между самата нея и македонскитѣ българи, ако иска, што и владинитѣ да бѣдатъ *народни*, и тя да бѣде *народна българска Екзархия*, а не, както е сега, — чиста *пропаганда*, велѣдстване което нито Екзархията вѣрва въ насъ, нито нѣкъ нѣе вѣрваме въ нея. Какъвъ згоденъ моментъ за пропагандитѣ! . . .

Единственото срѣдство за въстановяване това довѣрие е *Мирскии сѣвѣтъ*, които е най-големата вѣрзка между Екзархията и народа: той би сизотилъ обвинитѣ съ Екзархията и

ства да я обърне въ нула, да я удуши, да удуши народния духъ!!! . . .

Може ли да бѣде по-голъмо злодѣяние отъ това?

— Кой ти извади очитѣ?

— Братъ ми.

— За това тѣй дълбоко ти ги е извѣртѣлъ!

Тѣкмо такъво е и нашето положение: даватъ ни

взаимно би ги запознавъ, което би подбутнало общинитѣ къмъ най-благородна конкуренция.

Тежъкъ грѣхъ ще лѣгне върху Екзарха, ако той, още тази година, не вземе мѣрки за съставяние на Мирекия съвѣтъ.

Колкото се отнася до Велешкия и Неврокопския владци—тѣ са още нови, за да се произнесемъ. Но като имаме прѣдъ видъ нулевия принципъ, инспириранъ отъ Екзарха, чинтовници са владцитѣ, не можемъ възлага особени надежди и върху тѣхъ, при все че тѣхната дѣятелностъ много ще зависи отъ личнитѣ имъ възгледи; възгледитѣ на Авксентий Велешки, до колкото го познаваме като прѣдседателъ на Солунската Община, и неговата съобразителностъ довели са ни до заключението, че той ще бѣде сравнително най-достойния владика въ Македония. Дано бѣдѣщето не промѣни хубавото ни мнѣние и уваженieto, що си е спечелилъ Авксентий прѣдъ ваството си.

Бѣлѣжката ни и тѣй стана дълга, баремъ да направимъ едно необходимо допълнение, да кажемъ иѣщо за другата категория екзархийски чинтовници — директоритѣ.

Тѣзи феслии калугери близу 15 години върлуватъ въ Македония и са първитѣ пионери на нулевия централизаторски принципъ. Тѣ особено подивѣха слѣдъ дохожданието на диктатора имъ Лазаровъ, съ когото, вижда се, Екзарха вече се е помирилъ, за да работятъ задружно срѣщу въображаемия сенаратизъмъ!

Понеже не зачита никакви закони, Екзархиата твърдѣ оригинално се справя съ своитѣ феслии и калимавкалини калугери: тамъ дѣто феса и калимавката се ползуватъ съ еднакво довѣрие и може да ги тури (Екз.) въ съгласие, получава се една група, въ която прѣобладава или феса или калимавката, напр. старата солунска група Начовъ — Григорий, или Софроний — Х. Ивановъ въ Одринъ, чудеситѣ на които се описватъ въ „Гл. М.“, или славната Лазарова група Наслѣдниковъ — Неофитъ Батоля; дѣто илѣкъ това не може, дава се прѣдпочитание или само на феса или само на калимавката: при занесенъ дузлизъмъ, въ Солунъ Екзарха благоволяваше къмъ Авксентий, а Лазаровъ се крѣпѣше Сарафова;

пари за да ни убиятъ . . . По дявола тѣзи пари, ако нашитѣ общини, убивайки ги, още и не ги вѣрватъ, ами имъ патраиватъ всевъзможни прѣдсѣдатели, владици, директори, учители и пр., *за да контролирали (?!) сумитѣ* — единствения мотивъ на *българската пропаганда!* . . . Да, *българска пропаганда!*

Тукъ може нѣкой патриотъ, у когото патриотизма се е обърналъ въ шовинизъмъ, та е убилъ хладния му

тази година, понеже калмавката имала е нещастieto да я носи македонецъ, Екзархията излѣла всичкото си благоволение къмъ Сарафова.

По-лесно казано: Общинитѣ за Екзархията са такива нули, щото тя често ги подчинява на свѣтски лица — директоритѣ, послѣствие което прозира се едно стремление у Екзархията да прокара директоритѣ като *по право* членове на общинитѣ. Стига директора да е по-благонадеженъ за Екзархията, тя не се спира прѣдъ никакви срѣдства за да слѣе общинския прѣдсѣдателъ чрѣзъ подчинение съ директора, който по такъвъ начинъ става фактически господаръ на общината; ако това не може, нищо не прѣчи на Екзархията най-цинично да не зачита общината като дава на нейна смѣтка най-голѣми аванси директору: иначе не могатъ се обясни Екзарховитѣ *безобразия* по въпроса за солунската пансионска комисия (Види се, Екзарха гледа на Солунската Община, както гледаше на скопската въ време на Теодосия, чиято кореспонденция се испращаше чрѣзъ благонадѣжния Наслѣдниковъ!!! . . .) Впрочемъ, за по-добра илюстрация нека видимъ, какво прѣдставлява солунския директоръ Сарафовъ, на когото, басъ държимъ, че работата ще му излѣзе Скопска. . . Смицо като Максима Сарафовъ захвана, ежко като него продължава, на защо да не заключимъ, че като него ще свърши? „Централизация, азъ обичамъ централизацията!“ викане Максимъ. Смицото вика и прави Сарафовъ; той, разбира се по инструкции, стреми се да бѣде *всѣ и вся* въ Солунъ, да бѣде „ръководителъ“ на българекитѣ работи: *дѣвическата гимназия*, за която водѣ, толкова *компания* лани, тази година му я поклониха, *недѣлното училище*, за което двама учители, Л. Димитрова и Анкова, неключи, прави струва, най-поелѣ, тази година, кой анае какъ, измами общинския прѣдсѣдателъ и го „централизира“, но за това пѣкъ числото на ученицитѣ силно се намали сирѣмъ лани; *женското дружество* — то не чини, види се, защото жена му не е поканена за прѣдсѣдателка, та за туй не бива да се запише и като членица! . . .

Като прибавите още историята на *пансионската комисия*, лесно може си обясни, какво може да бѣде положението на

разсждѣкъ, — такъвъ нѣкой господинъ възможно е да ни зададе, подобно на г. Д-ръ Данева, слѣдующия въпросъ:

— Какъ може да се обвинява Екзархията въ такъво голѣмо злодѣяние, прѣдъ което и анархизма би се замислилъ, — убийца на една голѣма часть отъ българския народъ; нали тази Екзархия е българска?

Въ отговоръ на такъвъ единъ въпросъ, който,

Сарафова спрѣмо гражданитѣ, чисто прѣзрѣние той най-добрѣ почувствува при тасгодишния ученически бунтъ, когато у никого не можа да търси подпорка та биде принуденъ почти буквално да удовлетвори ученицитѣ.

Никога бунтуещи се ученици не са били така удовлетворени. Този е единственъ, може би, първия и послѣдния случай въ историята на ученическитѣ бунтове! Ние бихме похвалили г. Сарафова, ако тази великодушна отетѣнта не бѣ отъ нѣмайкаждѣ. Намъ обаче ни прави впечатление този фактъ, че е чиста максимовщина: „азъ“, „централизация“, „ще докажа“ и пр., — хвали се и се пери Максимъ, докато го нагънатъ Китинчевитѣ скопани и му свикатъ „долу!“ и гледанъ го — клекналъ. Така и Сарафовъ: „началството си има свои смѣтки“, „гражданитѣ нѣматъ работа съ насъ“, „нѣмамъ довѣрие въ нѣкои комисари“, „не приемамъ опрѣдѣлената отъ Общината комисиия“ „ако надзирателя не позволи, ученика въ гащитѣ да“, „азъ съмъ правилникъ“ и пр. и пр., но като го нагънаха ученицитѣ да измѣни правилника, понежа той е можалъ да дава „свой“, а гражданитѣ си останаха осмждаючи го зрители, Сарафовъ шашардиса пусулата и съсемъ клекна; ученицитѣ демонстративно му се смѣятъ, а той блѣдъ ги пита: *защо му се смѣяли?* . . .

— Защото вие, г. Сарафовъ, и по жисия и по умствено — правствения си багажъ, сте *побратимъ* на Максимъ, който става вече невъзможенъ за Скопие. . .

Но тукъ най-послѣ, възможно е да скокнатъ онѣзи, които знаятъ само да хвърлятъ хули и обвинения върху македонския българинъ, па да ни искрѣцатъ? „вие, македонцитѣ, сте подлени, вагабонти, интриганти, сепаратисти, — вие не струвате, за това не ви се харесва нито митрополитъ Максимъ, нито г. Сарафовъ, нито . . .! Всички знаемъ, че Максимъ е човѣкъ една ли не съ славно минало, па и миналото на г. Сарафовъ не е лошо — какъ така да не се харесатъ? що искате вие?“

На такъвъ сѣрдитъ въпросъ ние съвършено спокройно бихме отговорили, че всѣки човѣкъ си има свое поприще: ос-

впрочемъ, разбрания читателъ никога не би го задалъ, ние ще зададемъ другъ единъ въпросъ:

— Стамболовъ и неговото правителство и жандармитѣ му, и шпионитѣ бѣха българи: защо почти едногласно го наричатъ тиранинъ, звѣръ, кървопиецъ и слѣдъ паданието му българския народъ свободно въздъхна та весело запѣ:

„ Стамболова нѣма вече

Долу Стамболовъ!“?

Впрочемъ, този отговоръ, може би, не ще задоволи всички, защото има и „Стамболисти“, които биха ни подхвърлили, че ние просто отъ партизанство сме противъ режима на Екзархията.

За да отблъснемъ и този несправедливъ упрѣкъ, ние обръщаме вниманието върху слѣдующото:

тавете Максима да проповѣдва въ черквата, а Сарафова — да си работи въ канцеларията, тогасъ — и Максимъ ще си бѣде добъръ, и Сарафовъ — харенъ. *Висши* чиновници на монархически режимъ, особено на Екзархийския, могатъ да бѣдатъ само хора съ твърдъ, самостоятеленъ характеръ, или пъкъ хора съобразителни, на които „умотъ вмъ ражда“. — качества, които липсватъ въ *сущния* характеръ на дѣди Максима и г. Сарафова, родени за да *испълняватъ* чужди заповѣди, но не и сами *тѣ* да *заповѣдаватъ*, както ги задължава високата служба.

Монархическия режимъ е режима на тиранията и се крепи върху полицията, войската и топоветѣ, — срѣдетва, които, за щастие, липсватъ на Екзархията, вѣдствие, което за *нещастие* подиоркитѣ на Екзархийския монархически режимъ са всички онѣзи срѣдетва що „*оправдаватъ истината цѣль*“: лъжата, хитростта, лицемѣрието, интригата, подлостта, нахалството, злобата, прѣдателството, грубостта и пр. и пр., които изобразяватъ вѣрната психологическа картина на Екзархията съ двата ѣ Огдѣла. Бившия канцеларски чиновникъ Сарафовъ и проповѣдникъ Максимъ тепърва се учатъ на горнитѣ некуества отъ дачето Шаранчиевъ и подлѣйшия цинцаринъ Наумовъ, та, като новаци, лесно се улавятъ прѣстѣпанитѣ дѣяния на тѣзи нещастни висши чиновници на гнилия и *прѣдателския* екзархийски режимъ. Но курioзното е, че тѣзи *бономи*, като шаватъ, като гласки въ мъгла, въ чуждо за тѣхъ поприще, не виждатъ своята некадърностъ, та извикватъ въ хората повече съжаление, нежели смѣхъ.

Да имъ бере грѣховете Екзархията.

Всѣки *желае* да бѣде добъръ и полезенъ за да заслужи уважението на съотечественниците си, но не всѣки *може* да постигне тази най-висока психическа наслада въ земния животъ на човѣка, защото егоизма и други многостранни и многоважни условия прѣчатъ на човѣка да бѣде добъръ и полезенъ за ближните си: прочее, ние не отричаме *желанието* да бѣде полезенъ на своя народъ нито на Стамболова, нито на Кромвели, Тропмана, кардинала Ришелие, нито пъкъ на екзарха Псифа I. Но отъ „желая“ до „мога“ има разлика, колкото между небето и земята: лесно е да *желаешъ*, по мъчно е да *можешъ*, защото *моженъето* е свързано съ по-голямъ трудъ, а човѣка природно е склоненъ къмъ леснотия — ако види, че хората бескритично го слушатъ, той, въ повечето случаи, *захваща* да дава само заповѣди: *тако се ражда монархическото управление*, което се различава отъ онази, монархия, дѣто, поради леснотията за управляване, се *натрапва* чрѣзъ грубата сила и се нарича *диктатура*, като Стамболовата въ България.

Имайки на умъ горното положение, като вземемъ прѣдъ видъ жалката картина, що прѣдставляване Македония около осъмдесетата година, когато Екзархията доби по-голямо значение, а нашата татковина заприлича на единъ изстисканъ лимонъ, който, впрочемъ „не бѣше за захвърлине, именно, че голѣма частъ отъ мѣстната интигенция напусна страната, като останаха само ония стари дѣятели, които, въ протодушието и довѣрчивостъта си, не допусаха, че Св. наша Екзархия, като човѣшко учрѣждение, може волно или неволно да се заблуждава по иѣкои въпроси, та я *слушала* безъ никаква критика: съвсемъ ясно става, какъ *полека лекасе* замѣти и се въздигна въ цѣла система екзархийското монархическо управление, което въ най-ново врѣме съ *испрацанието* на владиците и *натрапванието* на Лазарова се *видоизмѣнява* въ *диктатура*.

И така, обстоятелствата, при които екзархийската власть получи за Македония много по-голямо значение отъ прѣжното, така се сложиха, што Екзарха

при всичкото си *желание*, което по принципъ не можемъ отрече нито на великитѣ народни тирани, *не* *може* да не подкачи най-лесното отъ всичкитѣ управления монархическото, което мълкомъ си слѣдваше до испращанието на владичитѣ (т. е. въ периода на архимандрититѣ и директоритѣ)¹ и на което кой знае кога щѣхме усѣти отровното жило, да не бѣше се явилъ особено Лазаровъ съ анархическата си диктатура, която обърна вниманието на българомакедонската интилигенция, та захвана критически да гледа и върху дѣятелността на Екзарха и неговитѣ владичи.

Но, както по-горѣ доказахме, монархическото управление, диктатурата, или — *централизацията на властта, убивайки общинитѣ, удущва народния духъ на македонскитѣ българи*, за които остава само черковно-училищното поле, чрѣзъ което могатъ тѣ да се развиватъ и упражняватъ и въ *други* по-възвишени въпроси.

Лазаровъ, Екзарха и тѣхнитѣ директори, архимандрити и владичи, въобще — Екзархията не вижда ли голѣмото зло, което прави на една голѣма частъ отъ българския народъ?

Вижда, какъ не вижда! Но Екзархията всичко това го върши умнилено, съ прѣдиамѣрена цѣль . . .

И това е грозното!

Да бѣше иначе, при всичко, че на официални и даже на неофициални обществени дѣатели (Екзархията е Екзарха въ сжщностъ) не могатъ да се прощаватъ лесно грѣшкитѣ имъ, защото тѣ са велики и влѣчатъ подарѣ си опасни слѣдствия за цѣль единъ народъ, се пакъ ние бихме извинили Н. Блаженство за начина на управлението му до испращанието владичитѣ, защото вината е повече въ оначитѣ обстоятелства*, при които наклонни сме даже да признаемъ, че не възможно бѣше друго управление: Н. Блаженство имаше нужда отъ по-голѣмо спокойствие въ вътрѣшното управление, за да му остане време да

* Отъ една страна недостатъкъ въ мѣстна интилигенция, която се орѣдчи съ емигрирането, и отъ друга — невормалното юридическо положение на Екзархията

работи за владишките берати и закрепванието на клатящия се екзархийски прѣстолъ.

Но съ испрацанието на владицитѣ Екзархията доволно се закрепни (макаръ че и прѣди богзнае каква опасностъ не грозѣше върху нея — не тъй лесно се отнемаѣ еднажъ дадени права, особено въ Турция, дѣто най-много се почитатъ распоредданията на Султанитѣ), та Н. Блаженство имаше врѣме и дълженъ бѣше да обърне внимание и върху голѣмитѣ недостатѣци на опачното вжтрѣшно управление, които не веднажъ се посочваха отъ печата. А Екзарха, не само не направи това, ами съ една нечута нахалностъ първи по старии калнавъ вече ижтъ безъ да обърща внимание върху интереситѣ на македонскитѣ българи и потрѣбитѣ на по новото врѣме: той ни испраца владици, а дѣто нѣма такива — архимандрити и директори съ особени инструкции, които всички заедно правятъ една *калугерска диктатура* . . .

Прочее, кое кара Екзархията да упражнява единъ *убийственъ режимъ* спрѣмо македонскитѣ българи?

Отговора на този въпросъ се заключава въ *недоверието на Екзархията спрѣмо македонскитѣ българи*, вслѣдствие на което:

Екзархията *повѣрлява* най-важнитѣ служби сѣ въ рѣцѣтѣ на сѣверни българи: владици архимандрити, директори, инспектори, иървостепенни учители, дѣловодители, редактори и пр. и пр., а *гони* отъ екзархийска служба съвѣстнитѣ македонци срѣщу които се упражняватъ всички простени и непростени срѣдства за да излѣзатъ отъ своето отечество вѣнъ, дѣто въ повечето случаи за жалостъ забравятъ нуждающето се отъ тѣхъ потѣсно отечество.

Съ това „народната“ ни Екзархия *съгършено съзнателно* се стреми да убие всеко по-самостоятелно движение у насъ, да отнѣме всека възможностъ да са занимава македонца съ по-възвишени обществени въпроси, та по този начинъ, мисли „народната“, да постави народния българомакедонски духъ въ пълна зависимостъ отъ нея, да го ограда като шиле въ кафезъ, за да се располага съ него както ще ѝ бжде

угодно въ единъ даденъ сждбонесенъ моментъ; да ни окове въ вѣриги за да ни разиграва, като мѣчка, и да ни води тамъ, отдѣто получава голѣмий бакшишъ . . . Но тукъ именно исижква голѣмата грѣшка на Екзархиата

Независимо отъ това, че въпроса за „сждбонесния моментъ“ не може да се прѣдвиди, при какви условия ще постѣпни, и че цѣлия този моментъ изисква не „духъ на кафеузъ“, не „оковавъ въ вѣриги,“ ами съвсемъ противното; независимо отъ това, че македонскитѣ българи съ нищо не са дали поводъ да изгубятъ довѣрието на Екзархиата, която, прѣди всичко дължна е да се отнася съ тѣхъ като съ хора, защото съществува на този свѣтъ честолюбие (български инатъ?), което разни честолюбци“ могатъ да „експлотиратъ“, — съ тази линия на поведение сирѣмо българомакедонскитѣ Екзархиата наведнажъ прави нѣколко капитални грѣшки: сирѣмо човѣчината, сирѣмо християнството, сирѣмо голѣма частъ българи, сирѣмо българцината въобще — сирѣмо *българската идея*.

Като едно пиле, което дълго врѣме прѣкарало въ кафеза ако случайно избѣга, не може да хвърчи и лесно става храна на ястреба: също така и единъ народъ, що не се упражнява въ народнообществени въпроси, става плячка на по силния неприителъ. Тукъ се крие тайната на онии исторически законъ, споредъ който дивитѣ народи се прѣтанятъ въ културнитѣ меншества. А нашитѣ неприители са много. Силата на монархическия екзархийски режимъ не е нито въ полицията, нито въ войската, слѣд. тази сила може да се заключава само въ *паритѣ*, или пъкъ въ *авторитета*, като духовно учрѣждение.

1) Ще може ли, прочее, Екзархиата да занесе кафеза съ българомакедонския духъ“ до и прѣвъ „сждбонесния моментъ“ отъ многобройнитѣ неприители съ помощта на паритѣ?

— Здравия разумъ и фактитѣ доказватъ че не може. Народъ, що е отвикналъ да се занимава съ обществени въпроси, въ сжщностъ, не е народъ, и единъ сбортъ отдѣлни индивидууми, които се гри-

жатъ само за личния материјаленъ поминѣкъ, защото както и на друго мѣсто казахме, щомъ на човѣка се отнеме полето за по-възвишена обществена дѣятелностъ, той се обврца въ едно човѣкоподобно животно, което съ помощта на материята *всѣки* може да го *примамва* *къмъ себе си*. Ето по този материјалистически пѣтъ го тика Екзархијата и нашия народъ върви, та Сърбитѣ, чиито учители прѣзъ 40—та година се обврнаха въ български дѣители, Сърбитѣ, които прѣзъ 70-та година прѣтърпѣха фияско, — същитѣ Сърби днесъ въ епохата на владитѣ, архимандрититѣ, директоритѣ и пр. правятъ усиѣхъ въ Македония, а Екзарха охка ли охка и сѣдналъ та се чуди, какво да прави съ онѣзи що му *заявиватъ*: „или учителъ, или ше се откажемъ отъ Екзархијата“, съ други думи казано: „дай ми пари да се чинамъ бугаринъ“ И Екзархијата дава пари и купува — вѣтъръ, защото: *народностъ съ пари не се купува* — тя е такъво деликатно нѣщо, което, щомъ усѣти чѣ го назаруватъ, изфирява. Народностъта, като идея, може да съществува само въ хора, които се въодушевяватъ отъ по-високи идеи въобще. Какво искате прочее, отъ куклитѣ, които екзархийския режимъ създава? Съ тѣхъ ще си играе *всѣки*, що знае простия имъ механизъмъ — тѣрбуха!

И така, началото, спорѣдъ което въ Турция можешъ направи всичко „стига да ти играатъ *пъретитѣ*“, излиза съвсемъ несъстоятелно при монархическия екзархийски режимъ, който *прѣвръща* македонцитѣ въ прѣвъсходна *храна* за Сърбитѣ и другитѣ пропаганди. Да бѣхъ сръбски кралъ, бихъ окачилъ медаль на българекния Екзархъ!

2) Остава да разгледаме второто срѣдство върху което може да се ослани монархическия режимъ на Екзархијата:

Може ли Екзархијата да въздигне себе си до степенъта на единъ *авторитетъ*, прѣдъ който да благоговѣе македонски българинъ, подобно на срѣдне-вѣковното папство, прѣдъ което се кланяше всичко на Западъ?

— Истина е, че въ културно отношение българскиятъ народъ не стои много по-горѣ отъ срѣдневѣков-

нитѣ западни народи, но условие, което е необходимо за единъ духовенъ авторитетъ. — мистицизма, за голѣма жалостъ на Св. ни Екзархия липсува. Даже повече. У нашия народъ отежествува и обикновената набожностъ: нашитѣ селяни и граждани ходятъ въ черква, кланятъ се и се кръстатъ по прѣдание — вѣрата у тѣхъ *мертва е*. Колкото пъкъ се отнася до духовенството, благодарение на Феверь, то е изгубило всѣко уважение у българина: сънувашъ ли попъ — дявола е, — тълкува ти той; срещне ли те попъ, кога захващашъ нова работа — върви се, — съвѣтва те българина; най-сквернитѣ роли въ народнитѣ приказки ги играятъ духовни лица. Ами българския народъ защо не чувствува схизмата — този голѣмъ фактъ не показва ли, че българския народъ е безразличенъ къмъ религиознитѣ въпроси?

При тѣзи условия възможенъ ли е единъ духовенъ авторитетъ?

А пъкъ за „културното прѣдимство“ на сѣвернитѣ българи, съ което искатъ да се похвалятъ даже ужъ образовани хора — доктори; за „раснекта“ на Македонцитѣ сирѣмъ това прѣдимство, — смѣшно е и да се говори, защото простия българомакедонецъ тъкмо противното си мисли, като нарича сѣвернитѣ си братя безразборно — *шопи*!

Прочее, Монархическото управление на Екзархията, съ всичкитѣ му *български атрибути*, отъ която страна и да го погледнешъ, не издържа критика.

Ако не е така — нека ни се докаже. Горнитѣ размисления иматъ цѣль да посочатъ значението и влиянието на Екзархийския режимъ върху българомакедонцитѣ въобще и да покажатъ резултатитѣ отъ този начинъ на дѣйствие, които са противни и на човѣщината, и на Християнството, и на *самата цѣль*, що гони Екзархията.

Колкото се отнася до мѣстната интеллигенция — тя не е вече, съ малки изключения, онази простадушна интеллигенция, която се кръстѣше въ неогрѣшимостѣта на Екзархията. При всичкитѣ мѣрки срѣщано-достоинитѣ синове като Катанчева, Методий Ку-

сева и много други, въ Македония се пакъ се намиратъ хора, които не ще оставатъ Екзархията, да си играе съ цѣлъ единъ народъ по своя кейфъ. Срѣднитѣ вѣкове, когато духовната властъ се считаше неприкосновена и имаше претенция да се бори срѣщу природнитѣ стихии и опашатитѣ звѣзди, които си се движатъ по всичкитѣ закони на природата, — отдавна са минали за младата българомакедонска интигенция, като и за българската въобще. Страхътъ отъ пѣкъла не съществува вече за нея, защото тя дълбоко е убѣдена, че именно Екзархията съ своя срѣдновековенъ режимъ е за въ този пѣкълъ.

Въобще, отъ досегашната дѣятелность, а особено отъ дѣятелността прѣзъ послѣднитѣ 5—6 години (владичия периодъ), ние вадимъ заключението, че Екзарха е *едностранчивъ патриотъ*. Той жертвува интереситѣ на една половина за интереситѣ на друга българска половина, а това е неестествено, слѣдствие на което страдатъ и двѣтъ половини: едната материално другата морално — резултата е *обща загуба*.

Като имаме прѣдъ видъ неоспоримитѣ дипломатически способности на Н. Блаженство, прѣдилагайки, че, относително вътрѣшното управление, той, като човѣкъ, е заблуденъ, особено въ най-новото врѣме, отъ хора, които имаха и иматъ интересъ да го заблуждаватъ, у насъ още свѣтулка надѣжда, че Екзарха не ще остане само съ желанието, което само по себе не струва пари, ами и ще *може* да стане истински патриотъ, ще се съобрази съ духа на врѣмето и интереситѣ на онази страна, за която сѣди въ Цариградъ. Въ всѣки слѣчай *близкото бъдеще* ще покаже, кждѣ е историческото мѣсто на Н. Блаженство: дали въ лика на Климента Охридски, Патриарха Евтимия Търновски и др. или пѣкъ въ лика на Кромвели, Кардинала Ришелне, Стамболова и др. велики народни присивачи и тирани.

Нека самъ да си избира.

А подобна дилема стои и прѣдъ българомакедонската интигенция, която, както посочихме, не помалку е крива за грѣшнитѣ пакти на Екзарха и въху

която най голѣмата отговорност љѣжи; тази отговорност още по-тежко ще љѣгне върху нашата съвѣсть, ако Екзарха не разбере отъ дума, а ише продължаваме да чакаме отъ Китай нѣкой да дойде, та да ни оправи работитѣ Прѣдъ насъ стои дилемата: —

„Да станемъ хора, или да трѣгнемъ съ по-смѣли крачки по пътя на евѣйския материализъмъ“.

Едно отъ двѣтѣ.

Обсждайки монархическия екзархийски режимъ, ние го намѣрихме несъстоятеленъ даже отъ гледна точка на самата Екзархия. Прочее, ако въ Екзархията е останало баремъ каква здравъ разумъ, тя трѣбва часъ по-скоро да се прости съ този тирански разрушителенъ режимъ и да прѣдприеме едно по-човѣшко и цѣлесъобразно управление. А какво именно трѣбва да бѣде това управление, ние нѣма нужда да посочваме, защото още прѣзъ 1871 година много хубаво го е опрѣдѣлилъ първия *Народенъ съборъ* „отъ прѣдставители изъ цѣла България и Македония“ въ *Органическиятъ Уставъ на Българската Екзархия*, основанъ на „демократически начала“ (С. С. Бобдевъ. В. С., кн. II. 94. г.), съобразно демократическия духъ на българския народъ.

Отъ казаното излиза че монархическия екзархийски режимъ, освѣнъ че е несъстоятеленъ, глупавъ, безчовѣченъ, нехристиянски и прѣдателски, ами той е *беззаконенъ*: българския народъ чрѣзъ своитѣ прѣдставители е наредилъ управление *демократическо*, а Екзарха управлява *монархически*; въ Екзархийски Уставъ прѣдвиденъ е *Мирски съвѣтъ*, а Н. Блаженство нито оска да чуе за тази *голѣма община*, съ която българското прѣдставителство го е *задължило* да управлява черковнитѣ и, главно, училищнитѣ работи. Злото, що произтича отъ *игнорирането* на тази голѣма община, нарѣчена *Мирски Съвѣтъ*, при Екзархията, съ думи се не искава: ако безконечнитѣ вѣланения въ Скопие, прѣдателството въ Битоли, беззаконията въ Солунъ, дивотитѣ на Григорий въ Охридъ, скандалитѣ на Софроний — Х. Ивановъ въ Одринъ и пр. и пр. са резултатъ, както на друго мѣсто казахме, отъ незначит-

нашието на респективните общини, — то изворътъ на *анархични* тѣзи злини се заключава въ отсъствието на Мирския Съвѣтъ, вслѣдствие което Екзарха си управлява както му диктува неговия умъ, т. е. монархически, та е създаде въ Македонските черковно — училищни работи този хаосъ, изъ който и самъ той, Екзарха, не ще може да излава, ако не побърза да вземе потребните мѣрки.

Споредъ насъ, само Мирския Съвѣтъ би можалъ да накара черковно-училищните ни работи изъ това хаотическо положение. Върховния Мирски Съвѣтъ би турилъ край на прѣдателския монархически режимъ и начало на демократическото управление съгласно Екзархийския Уставъ, който трѣбва вече да възкресне изъ мъртвихъ, слѣдъ 23-годишното му прѣбивание подъ мишера: Мирский Съвѣтъ, бидейки по своята сжщностъ противенъ на монархиата, убивайки настоящия режимъ, най-благоотворно би подѣйствувалъ върху общините. Сформируването на Мирския Съвѣтъ би прѣдизвикало едно плодотворно движение, резултатъ на което било би близкото взаимно запознаване на общините, което пъкъ вѣче подиръ себе си вѣдета за благородна конкуренция: вмѣсто, както е сега, общините да надирѣварятъ, кой по-голяма помощ да удари отъ Екзархиата, — тѣ взаимно най-добрѣ биха се укорили за унижателните тѣзи помощи; *) вмѣсто сегашния застои, раскапаностъ, апатия къмъ обществени

*) А въ таквъ случай Прилепската община не би продала своето достоинство за единъ директоръ, както направя тази година: въ Велесъ нѣкои господинови деца сполучатъ въ общинските избори не би събили да се прѣпорежватъ съ това, че нѣма да издѣйствуватъ по-голяма помощ отъ Екзархиата, както правѣха прѣди нѣколко година, защото това би се счело вече унижение за града: шипани не би държали затворени вѣзветѣ, за дѣто Екзархиата не имъ изпроводила общинския директоръ, а биха се потрудили да извѣдѣтъ источници сами да издържатъ и директора си. Такива источници има ги Шани, и Велесъ, и Прилепъ, па и Охридъ, Битола, Скопје и пр., но оставатъ не разработени, защото има кой да дава! До кога ще бждемъ *зрачници*? Нѣма ли единъ денъ чакъ да стѣлнемъ на собствените си крика? Или още ще пѣлимъ! . . .

въпроси, би се появилъ единъ животъ, подобенъ на пролѣтностно събуждане на природата; вмѣсто недо-
вѣрието, което отъ день на день расте, между Екзар-
хията и Общинитѣ, би се родило довѣрие, което тол-
косъ е необходимо при сегашното критическо поло-
жение и пр.

Прочее, на напредъ!

Нека девиза на всѣки честенъ македонецъ да
бжде, прѣди всичко, *Мирския Съвѣтъ*, съ сформирова-
ването на който рѣшава се въпроса за общинското
самоуправление, както и въстановлението и допълне-
нието на Екзархийскитѣ правилници, които опрѣдѣля-
ватъ правата и длъжноститѣ на всички и всѣкиго:
да се знае, кой е кумъ и кой — старейко; що е Мир-
ски Съвѣтъ, Екзархия, Синодъ, Екзархъ, община, епар-
хиаленъ съвѣтъ, владика, общински прѣдседателъ, пан-
сионска комисия, и що е: директоръ, инспекторъ,
учителъ, гавазъ, слуга; що е училищно и що чер-
ковно настоятелство и пр. и пр.

Само строгата законность вдъхва уважение, ре-
спектъ, а не фалшивитѣ салтанати съ скъпи файтони,
атове, скъпооблѣчени гавазии, шарлатанството, лъжката
беззаконието, грубостта, прѣдательството, подлостта,
разврата и пр. и пр. пороци, които се считатъ за до-
бродѣтели отъ Екзархията, особено отъ Уч. Отдѣлъ.

Всички онѣзи, които искрено желаятъ да се за-
пази българомакедонската честъ: енергичнитѣ мла-
дежи, старитѣ труженници, честнитѣ граждани, —
всички ние ги канимъ, щото часъ по скоро да зая-
вимъ Екзарху посредствомъ общинитѣ за сформирова-
ването на Мирския Съвѣтъ и за въстановлението на
Екзархийския уставъ. Длъжностъ е на общинитѣ тог-
часъ да влѣзатъ въ взаимно споразумение по този отъ
първостепенна важность въпросъ, ако не искатъ да
бждатъ отговорни прѣдъ потомството и историята. А
на интелигенцията прѣпориачваме внимание и трѣс-
кава дѣятелность. . .

Всичко що е нечестно, що е раболовно, подло,
що се кланя за сладката службица, що повече го ин-
тересува войната между Китай и Япония, нежеда

нуждитѣ на татковината му. — всичката тази прѣдателска напльчь — вѣшь!

Нека тази зганѣ да крени, ако може, срѣдне-вѣковния екзарховъ режимъ съ неговитѣ стълбове: Лазоровци, Максимовци, Сарафовци, Григориевци, Наслѣдниковци, Къличевци, Х. Ивановци, Софрониевци и прочая мерзавци, които ще стоятъ въ Македсния, докато свършено разбъркатъ нашитѣ работи, на ще си я офеикатъ, защото нѣма естествени вѣрзки, що да ги задържатъ въ страната, вслѣдствие което тѣ сирѣспърсти гледатъ на всичкитѣ саплитания и ненормалности по черковно — учебното дѣло въ нашата татковина. Тѣ са дошли въ Македония или приврѣменно, или шкъ за скъжитѣ занлати, поради което даже не си правятъ трудъ да се занознаятъ по-отблизу съ мѣстнитѣ условия, та работятъ като нѣкои донкихоти. Яко крениени отъ началството и скъжно плацани, тѣ тукъ намиратъ широко поле за българскии шнатъ.

Понеже се прострѣхме повече върху Екзархийския режимъ въобще, ние се виждаме принудени да се ограничимъ тукъ само съ единъ общъ погледъ върху тазгодишнитѣ банибузуклуди на Уч. Отдѣлъ — главния прѣдмѣтъ на статията ни. Ако нѣкому не се хареса нашия „погледъ,“ още отъ сега го канимъ да зановѣда и го спровергаъ. Това ще ни направи удоволствие, защото ще ни се даде поводъ да извадимъ на видѣло още не малко интересни факти. Имайки прѣдъ видъ тазгодишнитѣ банибузуклуди по учебното дѣло, общото впечатление, което прави Уч. Отдѣлъ при Екзархиата, е такъво, че *никога Отдѣла не се е напъвалъ до такава стъпенъ да се постави надъ волята на общия мѣшине, както тази година: прѣдателитѣ, развратницитѣ, шарлатанитѣ, подлениитѣ, отъ които и тѣхни приятели съ прѣзрѣние се отвърщатъ, Отдѣла ги задържа и ги повиши въ службитѣ имъ, докато шаргаанитѣ на законността, правдата и свободата или бидоха заставени да си подаватъ оставкитѣ, или бидоха оневправдани чрѣзъ понижение и прѣмѣстванне, или шкъ ги уволниха.*

Отъ Одринъ на Скопие нѣма градъ дѣто тази година Отдѣла не извърши по нѣколко диви беззакония.

Въ това отношение Солунъ държи първо мѣсто. Ако не е така, нека заповѣдва бай Сарафовъ, по чието прѣпорѣка и настояване са вършени безобразията, на нека „освѣти“ публиката Ние чакаме, ако ще би . . . ланския дуелъ, прѣдлаганъ П. Арсову! . . .

А какво да кажемъ за дивото незачитване интереситѣ на учебната литература у насъ отъ страна на Отдѣла, благодарение на животинския инстинктъ — да се съсипе единъ противникъ. Въпрѣки миналогодишното „Окръжно“, съ което извѣстиваше, че нѣма вече да прави подарѣци на общинитѣ, Отдѣла, за да повреди на Х. Николовата книжарница, истѣнка прѣсното още свое окръжно и направи ний голѣми подарѣци на общинитѣ отъ книжарницата на Самарджиева, съ което косвено ги застави да купятъ и останалитѣ нужнитѣ учебници отъ същата книжарница, а на учителскитѣ съвѣти отне правото да избиратъ учебници. Види се за по-голѣма сигурностъ, Отдѣла издаде и единъ „Списѣкъ“, въ който се прѣпорѣчватъ всички издания и книги на Самарджиевата книжарница, докато Х. Николовитѣ взематъ едно нещастно кѣношенце.

Като че ли Х. Николовата книжарница е nihilistica!

Ние нѣкъ провикваме се на всеуслышание, че Уч. Отдѣлъ е една чета разбойническа!

А ето що казва Къличевъ:

„Азъ съмъ дошълъ до убѣждение, че всѣко нѣщо, за да напредне, трѣбва веднажъ да дойде до крайно разлагане, да прѣтърни единъ кризисъ. Земете за пр. България. Тамъ трѣбваше единъ Стамболовски режимъ, който опита всички крайности на тиранията, варварството, за да дойде едно по-легално правителство, каквото е сегашното. Сжщото е тукъ — дѣлото се намира въ единъ кризисъ, обаче не е безисходенъ този кризисъ. Жалното е само, че туканнитѣ хора, мѣстнитѣ интеллигентни сили вмѣсто да обърнатъ вниманието на пресата върху много по-важни въпроси,

вместо да се постараятъ да търсат църъ срѣщу злото, тѣ се занимаватъ съ личности“ ...

Пазливи са коментарии върху горната исповѣдь на Кжичева въ една солунска гостилница, дѣто този моралъ четеше сирѣмо единъ „сепаратистъ“, разговарейки се *нависоко* съ приятеля си г. Петровъ.

Да ли мисли обаче този злобенъ шарлатанъ, че хората не знаятъ неговата роль: извѣстенъ като знакомъ съ Македония и явенъ противникъ на Екзарха, — Кжичевъ стана дѣсна ржка на нуждающия се отъ подобни хора Лазаровъ и неговия режимъ, който докара „*дѣлото въ единъ кризисъ*“ споредъ собственитѣ думи на тази гижена сладкодумно-хитролукава тварь, която нека да нешира своигѣ грѣхове на смѣтка на Лазарова.

Кжичевъ е!

Солунг, 1 XI 94 г.

Вардарски.

НАР. И УНИВ. БИБЛИОТЕКА
"КОНСТАНТИН ОХРИДСКИ"
СКОПЈЕ

